

Informacja
o stanie przestrzegania wolności
i praw człowieka i obywatela
w 2017 r.

oraz o działalności
Rzecznika Praw Obywatelskich

WYBÓR:

Prawa osób
pozbawionych
wolności

Rzecznik Praw Obywatelskich otrzymuje wiele skarg i niepokojących sygnałów. Reaguje na nie nie tylko podejmując indywidualne interwencje, ale także analizując prawo i wskazując, gdzie jego stosowanie lub niejasne czy nieadekwatne do standardów praw człowieka sformułowania wymagają zmian. Co roku Rzecznik przedstawia wykaz takich spraw w Informacji dla Parlamentu o stanie przestrzegania praw i wolności.

Informacja za rok 2017 została opublikowana 4 czerwca 2018 r.

Tu przedstawiamy te jej fragmenty, które dotyczą praw osób pozbawionych wolności. Znalazły się tu więc omówienia generalnych problemów, z jakimi obecnie borykają się ludzie, a dotyczą one praw zagwarantowanych w Konstytucji w następujących artykułach:

NAJWAŻNIEJSZE PROBLEMY Z ZAKRESU PRAW OBYWATELSKICH W POLSCE	5
<i>dr Adam Bodnar, rzecznik praw obywatelskich</i>	5
PRZECIWDZIAŁANIE TORTUROM I WYKONYWANIE KAR	7
<i>dr Hanna Machińska, zastępczyni RPO</i>	7
REALIZACJA PRAW I WOLNOŚCI GWARANTOWANYCH PRZEZ KONSTYTUCJĘ	9
<i>Art. 40 – Zakaz tortur, nieludzkiego i poniżającego traktowania</i>	<i>9</i>
Definicja tortur w Kodeksie Karnym	13
Sprawy, w których doszło do tortur w czasie interwencji funkcjonariuszy publicznych	15
Rola personelu medycznego w przeciwdziałaniu złemu i poniżającemu traktowaniu osób pozbawionych wolności	15
Monitoring przestrzegania praw cudzoziemców przebywających w detencji	17
Stosowanie paralizatorów przez policjantów	18
Zasady stosowania paralizatorów przez funkcjonariuszy Straży Granicznej	19
Stosowanie środków przymusu bezpośredniego wobec osób przebywających w zakładach karnych i aresztach śledczych na podstawie przepisów ustawy o ochronie zdrowia psychicznego	20
Brak w oddziałach i szpitalach psychiatrycznych sygnalizacji alarmowo-przyzywowej dla pacjentów	22
Długoletnie pobyty w szpitalach psychiatrycznych w ramach środka zabezpieczającego	23
Zasady postępowania w przypadku zdarzenia nadzwyczajnego	24
Cywilny nadzór nad służbami mundurowymi	25
<i>Art. 41 ust. 1 – Nietykliwość osobista i wolność osobista</i>	<i>28</i>
Funkcjonariusze służb mają uprawnienia do kontroli osobistej, które są niezgodne z Konstytucją ...	29
Zasady umieszczania osób ubezwłasnowolnionych w domach pomocy społecznej	29
Konieczność nowelizacji ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich	31
Zdolność procesowa małżonka częściowo ubezwłasnowolnionego	33
<i>Art. 41 ust. 2 oraz ust. 3 – Prawa osób zatrzymanych</i>	<i>34</i>
Skargi obywateli na nieprawidłowe i niezasadne zatrzymanie	35
<i>Art. 41 ust. 4 – Prawo do humanitarnego traktowania</i>	<i>37</i>
Najważniejsze tematy skarg ze strony osób osadzonych oraz powstałe na tym tle wystąpienia generalne	38
Sytuacja osadzonych w wieku senioralnym	41
Zasady orzekania o warunkowym przedterminowym zwolnieniu	42
Brak regulacji konwojowania pacjentów, przebywających w ramach środka zabezpieczającego w szpitalach i oddziałach psychiatrycznych, poza teren tych placówek	43
Zasady udzielania pomocy postpenitencjarnej osobom zwalnianym z zakładów psychiatrycznych po stosowaniu środka zabezpieczającego	44
Przepisy umożliwiające wstrzymanie wykonania kary zastępczej pozbawienia wolności	44
Obecność funkcjonariuszy policji podczas widzeń tymczasowo aresztowanych z osobami najbliższymi	45

Osoby z niepełnosprawnością psychiczną oraz osoby z niepełnosprawnością fizyczną w jednostkach penitencjarnych.....	46
Krajowy Ośrodek Zapobiegania Zachowaniom Dysocjalnym (Gostynin) i sytuacja osób tam przebywających	52
Opieka medyczna dla osób pozbawionych wolności	57
Art. 41 ust. 5 – Prawo do odszkodowania za bezprawne pozbawienie wolności	59
Naliczanie odsetek od odszkodowania/zadośćuczynienia za niesłuszne skazanie, tymczasowe aresztowanie lub zatrzymanie	60
Art. 80 – Prawo wystąpienia do RPO	63
Sprawy wpływające do Rzecznika	64
Rzecznik i jego Biuro	64
Odebranie Rzecznikowi możliwości kierowania wniosków do Trybunału Konstytucyjnego wówczas, gdy niekonstytucyjny przepis, na podstawie którego została załatwiona sprawa obywatela, został już uchylony.	65
WYKONYWANIE PRZEZ RZECZNIKA PRAW OBYWATELSKICH ZADAŃ KRAJOWEGO MECHANIZMU PREWENCJI	66
Wybrane zagadnienia będące przedmiotem działań Rzecznika w zakresie Krajowego Mechanizmu Prewencji Tortur	67
Wizytacje prewencyjne	67
Raporty KMPT.....	67
Wystąpienia RPO	68
Debaty regionalne KMPT	69
SPRAWY POLSKICH OBYWATELI PRZED EUROPEJSKIM TRYBUNAŁEM W STRASBURGU	71
Wybór wyroków ETPCz przeciwko Polsce w 2017 r.	71
Korzeniak v. Polska, 10/1/2017, skarga nr 56134/08.....	71
Porowski v. Polska, 21/3/2017, skarga nr 34458/03.....	71
Michał Korgul v. Polska, 21/3/2017, skarga nr 36140/11.....	71
Bujak v. Polska 21/3/2017, skarga nr 686/12.....	72
Dejneq v. Polska, 1/6/2017, skarga nr 9635/13.....	72
Artur Pawlak v. Polska, 5/10/2017, skarga nr 41436/11	73
Nawrot v. Polska, 19/10/2017, skarga nr 77850/12	73

Najważniejsze problemy z zakresu praw obywatelskich w Polsce

dr Adam Bodnar, rzecznik praw obywatelskich

Obowiązkiem Rzecznika Praw Obywatelskich jest stanie na straży wolności i praw człowieka i obywatela określonych w Konstytucji oraz w innych aktach normatywnych. Cel ten może być zrealizowany tylko pod warunkiem dobrej komunikacji Rzecznika z obywatelami. Rzecznik musi wiedzieć, co jest ludziom potrzebne, czego oczekują, jak może im pomóc. Dobrze jest, gdy ta wiedza pochodzi nie tylko z napływających do jego biura listów i skarg, ale również z bezpośrednich spotkań i rozmów. Z kolei obywatele powinni być dobrze poinformowani o działaniach RPO – czym się zajmuje na co dzień, jak stara się rozwiązywać problemy, gdzie widzi największe zagrożenia dla ich praw i wolności.

Poddaliśmy dokładnej analizie informacje roczne RPO z poprzednich lat. Uznaliśmy, że trzeba coś zmienić, ponieważ stawały się one zbyt formalistyczne. Chociaż zawsze przekazywały rzetelną wiedzę o działaniach urzędu i sytuacji w kraju w zakresie respektowania praw i wolności obywatelskich, to jednak ich lektura mogła nastroczać pewne problemy związane z objętością i strukturą tekstu.

W informacji rocznej za 2017 rok, przygotowywanej na podstawie art. 212 Konstytucji RP, postanowiliśmy dokonać kompleksowych zmian. Obywatele uczestniczący w lipcowych demonstracjach, dotyczących niezależności sądownictwa, wyraźnie wskazali, jak ważna jest dla nich Konstytucja oraz jak wielką wagę przywiązują do jej zrozumienia, respektowania, a także gwarancji z niej wynikających. Dlatego też na wszystkie działania RPO, ale także na stan przestrzegania praw i wolności człowieka i obywatela, staraliśmy się spojrzeć przez pryzmat konkretnych postanowień Konstytucji.

Inny ważny powód merytoryczny uzasadniający zmianę to konieczność uporządkowania wielu pojęć i interpretacji zdarzeń. W ostatnim czasie bowiem nasz system prawny ulega szybkim zmianom, podobnie zresztą jak wiele innych obszarów rzeczywistość społecznej i ustrojowej w państwie. Erozji i rozchwianiu ulegają niektóre organy władzy państwowej. Wszystko to powoduje, że w debacie publicznej pojawia się zamęt, niepewność, częste pomieszanie pojęć i nadawanie dowolnych znaczeń czemuś, co już dawno zostało w prawie zdefiniowane. Dlatego sięgnęliśmy do najważniejszego dokumentu określającego nasze prawa i wolności, aby przywrócić ład myślowy oraz pokazać, że wszelkie działania RPO są motywowane właśnie koniecznością ochrony porządku konstytucyjnego.

Wreszcie, naszą zmianę podyktowało życie. W 2017 roku kontynuowana była zakrojona na szeroką skalę akcja spotkań regionalnych RPO. Rozmawiając w różnych miejscowościach z setkami osób zauważyłem, że często nie potrafią one powiązać swojej sprawy z konkretną ustawą, przepisem czy paragrafem, ale chętnie odwołują się do Konstytucji. Nie zawsze mają dogłębną wiedzę prawniczą, ale mają świadomość i wrażliwość obywatelską. Upominając się o sprawiedliwość w swojej sprawie, słusznie odwołują się do praw zawartych w Konstytucji, a także do obowiązków ich respektowania przez władze publiczne.

W naszym sprawozdaniu napisaliśmy nie tylko o tym, co ważne działo się w 2017 roku w zakresie praw człowieka, ale pozwoliliśmy sobie również na komentarz. Zastępcy RPO, znakomici specjaliści w swoich dziedzinach, podzielili się uwagami na temat tych obszarów prawa, którymi się zajmują: Stanisław Trociuk opisał zmiany dotyczące systemu konstytucyjnego, dr Sylwia Spurek scharakteryzowała realizację zasady równego traktowania, a dr Hanna Machińska podzieliła się uwagami na temat przeciwdziałania torturom i wykonywania kar. Ponadto o niektórych działaniach i sytuacji materialnej Biura RPO napisała dyrektor generalna Katarzyna Jakimowicz.

Wszystko to staraliśmy się przedstawić w możliwie prosty sposób i przyjaznym językiem, oczywiście na tyle, na ile trudna materia prawna i statystyczna na to pozwala. Wierzymy, że w ten sposób skutecznie przybliżyć będziemy obywatelom znaczenie postanowień Konstytucji. Mamy ambicję dalej doskonalić nasze dzieło, aby w kolejnych latach raporty roczne RPO coraz lepiej służyły dobrej komunikacji oraz informowaniu, co w Polsce należy jeszcze zrobić, aby poprawić stan przestrzegania praw człowieka. Dlatego będziemy wdzięczni za wszelkie propozycje i uwagi, także te krytyczne.

Życzę Państwu pożytecznej lektury.

Przeciwdziałanie torturom i wykonywanie kar

dr Hanna Machińska, zastępczyni RPO

Roczny raport Rzecznika Praw Obywatelskich jest obrazem pozytywnych i negatywnych zmian, które dokonują się w dziedzinie ochrony praw człowieka w Polsce. Obraz ten odnosimy do światowych i europejskich standardów przyjmowanych przez organizacje stojące na straży praw jednostki. Akceptując zobowiązania międzynarodowe każde państwo deklaruje ich respektowanie w prawie i praktyce funkcjonowania wszystkich instytucji.

Szczególne znaczenie mają regulacje międzynarodowe dotyczące przeciwdziałania torturom. Konwencja ONZ w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania nakłada na państwa-strony obowiązki podjęcia skutecznych środków ustawodawczych, administracyjnych, sądowych zapobiegających stosowaniu tortur. Konwencja definiuje określenie „tortury”, dzięki czemu powstaje wspólna przestrzeń pojęciowa i obiektywna podstawa odniesienia, kwalifikująca określone działania jako tortury. Zakaz tortur wyrażony został *expressis verbis* w art. 3 Europejskiej Konwencji Praw Człowieka i Podstawowych Wolności, stanowiącym, iż „nikt nie może być poddany torturom ani niehumanitarnemu lub poniżającemu traktowaniu albo karaniu”.

Przyjęcie przez państwo zobowiązań międzynarodowych nie oznacza ich automatycznego wdrożenia do prawa i praktyki instytucji państwa. Dlatego tak ważne są działania podejmowane przez Rzecznika Praw Obywatelskich, polegające na zapobieganiu torturom oraz na ocenie sposobu wykonywania kar.

Tortury i poniżające traktowanie stanowią częstą praktykę postępowania w państwach, w których zawodzą mechanizmy prewencji. Dziesiątki takich przypadków zostało zidentyfikowanych w Europie w ciągu ponad 420 wizytacji Europejskiego Komitetu do spraw Zapobiegania Torturom oraz Niehumanitarnemu lub Poniżającemu Traktowaniu albo Karaniu (CPT). Powszechność tego zjawiska, zwłaszcza na etapie zatrzymania i tymczasowego aresztowania wymaga stanowczych działań podejmowanych na poziomie krajowym jak i międzynarodowym. Komitet zwraca szczególną uwagę na konieczność przyjmowania pozytywnych środków zapobiegania torturom, do których zalicza w pierwszym rzędzie: dostęp zatrzymanego do pomocy prawnej i medycznej oraz możliwość poinformowania o zatrzymaniu.

Fundamentem budowania kultury państwa bez tortur jest prewencja. Prewencja to szeroko zakreślone działania edukacyjne oraz skuteczny monitoring w miejscach detencji. To również

odpowiednie działania Krajowego Mechanizmu Prewencji Tortur (dalej: KMPT), który w myśl Protokołu Fakultatywnego do Konwencji w sprawie Zakazu Stosowania Tortur oraz Innego Okrutnego, Nieludzkiego lub Poniżającego Traktowania albo Karania jest niezależnym mechanizmem powołanym do regularnych wizytacji miejsc detencji, formułowania rekomendacji adresowanych do odnośnych władz oraz przedstawiania uwag i propozycji dotyczących projektowanych przepisów prawa.

Znaczenie wizytacji KMPT polega na ocenie sytuacji w wizytowanych miejscach, wskazywaniu obszarów wymagających poprawy, zarówno w odniesieniu do problemów indywidualnych jak i systemowych oraz na przedstawianiu uwag do projektów aktów prawnych. Zalecenia KMPT mają również na celu upowszechnianie dobrych praktyk. Niezwykle ważna w pracy KMPT jest znajomość standardów organizacji międzynarodowych jak również tych wynikających z orzecznictwa trybunałów międzynarodowych.

Zalecenia te mają na celu wspieranie działań podmiotów odpowiedzialnych za funkcjonowanie miejsc detencji, wskazując m.in. na potrzeby dostosowania tych miejsc dla osób z niepełnosprawnościami, a co za tym idzie, odpowiedniego dofinansowania proponowanych zmian czy też zwiększania liczby personelu medycznego i psychologicznego.

Praca KMPT przyczynia się do poprawy sytuacji osób w miejscach detencji. Przeciwdziałanie torturom, poniżającemu traktowaniu to proces długotrwały, który wymaga wielostronnych działań. Jednakże zadanie budowania państwa bez tortur, poniżającego traktowania, to wielkie wyzwanie dla wszystkich instytucji państwa, które odpowiadają za prawidłowe funkcjonowanie miejsc detencji.

Rzecznik Praw Obywatelskich zwraca szczególną uwagę na proces wykonywania kar. Dotyczy to respektowania przepisów prawa, zwłaszcza Kodeksu Karnego Wykonawczego, przestrzegania praw osób chorych psychicznie lub z niepełnosprawnościami intelektualnymi oraz osób z niepełnosprawnościami fizycznymi czy też w wieku senioralnym.

Ujawnione przez Rzecznika Praw Obywatelskich naruszenia praw osób pozbawionych wolności, luki w regulacjach prawnych, stały się podstawą licznych wystąpień do właściwych organów, m.in. do Ministra Sprawiedliwości, Ministra Zdrowia, Rzecznika Praw Pacjenta, Dyrektora Generalnego Służby Więziennej oraz do Senatu RP.

Zajmując się problemami osób pozbawionych wolności Rzecznik buduje przestrzeń funkcjonowania jednostki zgodnie z przyjętymi międzynarodowymi standardami ochrony praw człowieka oraz krajowymi regulacjami prawnymi. Wpływając na poprawę sytuacji osób odbywających karę pozbawienia wolności wypełnia ważną misję cywilizacyjną budowania państwa bez tortur i niehumanitarnego traktowania.

REALIZACJA PRAW I WOLNOŚCI GWARANTOWANYCH PRZEZ KONSTYTUCJĘ

Art. 40 – Zakaz tortur, niehumanitarnego i poniżającego traktowania

Nikt nie może być poddany torturom ani okrutnemu, niehumanitarnemu lub poniżającemu traktowaniu i karaniu. Zakazuje się stosowania kar cielesnych.

Zakaz stosowania tortur oraz niehumanitarnego, poniżającego traktowania albo karania ma charakter absolutny i bezwzględny. Jest stosunkowo nowym rozwiązaniem w polskim konstytucjonalizmie – szerszą interpretację tego przepisu znajdziemy u jego źródeł, czyli w regulacjach międzynarodowych.

Jest on zawarty m.in. w: Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka z 1948 r.¹, Konwencji Genewskich z 1949 r.², Europejskiej Konwencji Praw Człowieka z 1950 r.³, Międzynarodowym Pakcie Praw Osobistych i Politycznych z 1966 r.⁴.

W europejskim systemie ochrony praw człowieka zagadnienie to reguluje przede wszystkim Europejska Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności, która została podpisana przez Polskę w 1991 r., zaś weszła w życie w 1993 r. Zakaz tortur zajmuje w niej trzecie miejsce, tuż za obowiązkiem przestrzegania praw i wolności człowieka oraz prawem do życia, co oznacza, że prawo to można zaliczyć do grona praw stanowiących twardy rdzeń Konwencji, określanych jako prawa podstawowe⁵.

Artykuł 3 Konwencji wyraźnie podkreśla, że nikt nie może być poddany torturom ani niehumanitarnemu lub poniżającemu traktowaniu albo karaniu chroniąc tym samym jedną z podstawowych wartości demokratycznego społeczeństwa.

¹ Artykuł 5: *Nikt nie może być poddany torturom albo okrutnemu, niehumanitarnemu lub poniżającemu traktowaniu lub karaniu*

² Artykuł 3: (...) *W tym celu są i pozostaną zakazane w stosunku do wyżej wymienionych osób w każdym czasie i w każdym miejscu: a) zamachy na życie i nieetykalność cielesną w szczególności zabójstwa we wszelkiej postaci, okaleczenia, okrutne traktowanie, tortury i męki, b) branie zakładników, c) zamachy na godność osobistą, a w szczególności traktowanie poniżające i upokarzające (...)*

³ Artykuł 3: *Nikt nie będzie poddany torturom ani niehumanitarnemu lub poniżającemu traktowaniu lub karaniu*

⁴ Artykuł 7: *Nikt nie będzie poddawany torturom albo okrutnemu, niehumanitarnemu bądź poniżającemu traktowaniu lub karaniu. W szczególności nikt nie będzie poddawany, bez swej swobodnie wyrażonej zgody, doświadczeniom lekarskim lub naukowym*

⁵ Zob. A. Płoszka, *Zakaz tortur. Czy na pewno bezwzględny?* [w]: *Przegląd Prawniczy UW*, nr I-II, rok XI, Warszawa 2012 r., str. 124

Tak szerokie ujęcie powyższego zakazu było celem zamierzonym. Artykuł 3 nie przewiduje wyjątków i odstępstw nawet w przypadku wojny lub innego niebezpieczeństwa publicznego. Oznacza to, że winien on obowiązywać nawet w najcięższych sytuacjach, jak walka z terroryzmem i zorganizowaną przestępczością.

Konwencja także bezwzględnie zakazuje stosowania tortur i niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania, niezależnie od postępowania danych osób⁶. Użycie siły wobec drugiej osoby możliwe jest jedynie w niektórych sytuacjach o charakterze ściśle koniecznym, określonych w przepisach prawnych (np. stosowanie środków przymusu bezpośredniego wobec osób zagrażających życiu swojemu lub życiu i bezpieczeństwu innych osób). Natomiast każde użycie siły, które wykracza poza ścisłą konieczność, narusza ludzką godność i stanowi naruszenie art. 3 Konwencji⁷.

Ochronę praw człowieka zawartych w Konwencji zapewnia Europejski Trybunał Praw Człowieka (ETPCz), który rozpatruje skargi i zobowiązuje Państwa-Strony do udoskonalania i uszczelniania systemów prawnych mogących stanowić pole do nadużyć. Wieloletnia praktyka Trybunału pozwoliła na rozróżnienie pojęć takich jak tortury i niehumanitarnie, poniżające traktowanie, a także sformułowania definicji tortur, która po raz pierwszy pojawiała się w Deklaracji w sprawie ochrony wszystkich osób przed torturami oraz innym okrutnym, niehumanitarnym lub poniżającym traktowaniem albo karaniem z dnia 9 grudnia 1975 r.⁸, a następnie w Konwencji w sprawie zakazu stosowania tortur przyjętej przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych 10 grudnia 1984 r.⁹

*We współczesnym orzecznictwie Trybunał określa **tortury** wyłącznie jako umyślne, niehumanitarnie traktowanie powodujące bardzo poważne i okrutne cierpienie¹⁰. Za **niehumanitarnie** uznaje zachowanie, jeżeli, między innymi, było ono stosowane z premedytacją przez wiele godzin i spowodowało albo faktyczne uszkodzenie ciała, albo intensywne fizyczne i psychiczne cierpienie. Natomiast traktowanie można określić jako **poniżające**, jeżeli miało na celu wywołanie w ofierze uczucia strachu, udręczenia i niższości będącego w stanie poniżyć i upokorzyć. Jednocześnie, Trybunał stale podkreślał, że wchodzące w grę cierpienie i poniżenie*

⁶ Zob. wyrok z dnia 24.07.2014 r w sprawie [Al Nashiri przeciwko Polsce, skarga nr 28761/11](#), § 507 (wyrok w sprawie tajnych więzień CIA w Polsce)

⁷ Zob. Konwencja o Ochronie Praw człowieka i Podstawowych Wolności. Tom I. Komentarz do artykułów 1-18. L. Garlicki red., Wydawnictwo C. H. Beck, Warszawa 2010 r., str. 99.

⁸ Rezolucja Zgromadzenia Ogólnego ONZ 3452(XXX)

⁹ Dz. U. z 1989. Nr 63, poz. 378

¹⁰ Por. Sprawa Al Nashiri przeciwko Polsce (skarga nr 28761/11, wyrok z dnia 24.07.2014)

musi w każdym razie wykraczać poza nieunikniony element cierpienia lub poniżenia związany z daną formą zgodnego z prawem traktowania lub karania¹¹.

W rozumieniu Konwencji w sprawie zakazu stosowania tortur **tortury** oznaczają każde działanie, którym jakiegokolwiek osobie umyślnie zadaje się ostry ból lub cierpienie, fizyczne bądź psychiczne, w celu uzyskania od niej lub od osoby trzeciej informacji lub wyznania, w celu ukarania jej za czyn popełniony przez nią lub osobę trzecią albo o którego dokonanie jest ona podejrzana, a także w celu zastraszenia lub wywarcia nacisku na nią lub trzecią osobę albo w jakimkolwiek innym celu wynikającym z wszelkiej formy dyskryminacji, gdy taki ból lub cierpienie powodowane są przez funkcjonariusza państwowego lub inną osobę występującą w charakterze urzędowym lub z ich polecenia albo za wyraźną lub milczącą zgodą. Określenie to nie obejmuje bólu lub cierpienia wynikających jedynie ze zgodnych z prawem sankcji, nieodłącznie związanych z tymi sankcjami lub wywołanych przez nie przypadkowo.

Konwencja, mimo wprowadzenia definicji tortur oraz powołania ciała skargowego w postaci Komitetu przeciwko torturom ONZ, którego zadaniem jest m.in. badanie wszelkich zgłoszeń dotyczących tortur, nie odnosi się do kwestii zapobiegania torturom i nieludzkiemu traktowaniu. Tymczasem w latach 70. rozpoczęła się dyskusja na temat znaczenia działań prewencyjnych w eliminowaniu tego typu praktyk¹². Ukoronowaniem starań o uzupełnienie systemu prewencji tortur było podpisanie w dniu 18 grudnia 2002 r. Protokołu Fakultatywnego do Konwencji ONZ w sprawie zakazu stosowania tortur oraz nieludzkiego i poniżającego traktowania (dalej zwanym Protokołem lub OPCAT). Tym samym społeczność międzynarodowa wyraziła swój oficjalny sprzeciw wobec stosowania tortur oraz innych form okrutnego, nieludzkiego lub poniżającego traktowania.

Zgodnie z Protokołem jednym z najskuteczniejszych sposobów zapobiegania torturom jest stworzenie systemu regularnych, kontrolnych wizyt przeprowadzanych w miejscach, gdzie przebywają osoby pozbawione wolności. Protokół przewiduje powołanie tzw. międzynarodowego mechanizmu prewencji oraz krajowych mechanizmów prewencji. Zgodnie z OPCAT każde państwo-strona zezwala na przeprowadzanie wizyt przez obydwa mechanizmy w jakimkolwiek

¹¹ Por. sprawa [Piechowicz przeciwko Polsce](#) (skarga nr 2007 r.1/07, wyrok z dnia 17.04.2012 r.)

¹² Już wówczas kilka organizacji międzynarodowych połączyło swoje siły w celu znalezienia dodatkowych, bardziej pragmatycznych, sposobów zapobiegania takim nadużyciom. Szwajcarski filantrop Jean Jacques Gautier, zainspirowany wynikami wizyt więzień przeprowadzanych przez Międzynarodowy Komitet Czerwonego Krzyża podczas wojny, starał się stworzyć system regularnych wizyt wszystkich miejsc zatrzymań na całym świecie. W 1977 r. powołał Stowarzyszenie Zapobiegania Torturom (APT), niezależną organizację pozarządową z siedzibą w Genewie, która od początku broniła prostej, lecz nowatorskiej zasady wysuniętej przez niego, iż wizytowanie miejsc, w których przebywają ludzie pozbawieni wolności to najbardziej skuteczna metoda zapobiegania torturom i maltretowaniu. Przez wiele lat członkowie APT zabiegali o utworzenie takiego systemu w strukturach ONZ.

miejscu pozostającym pod jego jurysdykcją i kontrolą, gdzie przebywają lub mogą przebywać osoby pozbawione wolności na podstawie polecenia organu władzy publicznej bądź za jego namową, zgodą lub przyzwoleniem.

Polska ratyfikowała OPCAT w 2005 r.¹³, krajowy mechanizm prewencji [tortur] (KMPT) powołany został w 2008 r. Funkcja ta powierzona została RPO¹⁴.

¹³ Dz. U. z 2007 r. nr 30, poz. 192

¹⁴ Dz. U. z 2014 r., poz. 1648

Definicja tortur w Kodeksie Karnym¹⁵

W 2017 r. Sejm podjął prace, ale następnie odrzucił projekt poselski wprowadzający, zgodnie z postulatami Rzecznika Praw Obywatelskich, zakaz tortur do Kodeksu karnego¹⁶.

Postulat RPO¹⁷ wynika z tego, że w latach 2008-2015 za dopuszczenie się przestępstwa z art. 246 kodeksu karnego, noszącego częściowo znamiona tortur, określonych w Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności, skazano w Polsce prawomocnie 33 funkcjonariuszy Policji w 22 sprawach karnych.

W przeciwieństwie do niektórych państw europejskich (jak chociażby Francja, Wielka Brytania, Niemcy, Finlandia, Rumunia i Albania) polski kodeks karny nie przewiduje tymczasem odrębnego przestępstwa tortur. Niektóre zachowania mogące nosić cechy takich czynów uregulowane są w szczególności w art. 246 k.k., art. 247 §1 i 3 k.k. i art. 231 §1 k.k.

Słowo „tortury” w polskim kodeksie karnym pojawia się wyłącznie w kontekście jeńców wojennych w art. 123 §2 k.k. Polskie przepisy karne nie odzwierciedlają jednak wszystkich elementów definicji z Konwencji. Nie przewidują bowiem ich stosowania „w celu ukarania osoby za czyn popełniony przez nią lub osobę trzecią albo o którego dokonanie jest ona podejrzana, a także w celu zastraszenia lub wywarcia nacisku na nią lub trzecią osobę albo w jakimkolwiek innym celu wynikającym z wszelkiej formy dyskryminacji”. W kodeksie karnym jest też mowa o działaniach wyłącznie funkcjonariusza publicznego lub osoby działającej na jego polecenie. Tymczasem Konwencja stanowi także w kontekście definicji tortur o „innej osobie występującej w charakterze urzędowym” lub osobie działającej za ich „wyraźną lub milczącą zgodą”. Polskie przepisy karne dotyczące sprawstwa, pomocnictwa i podżegania, nie wyczerpują zatem definicji z art. 1 CAT.

Brak odrębnego przestępstwa tortur i uwzględnienia wszystkich elementów ich definicji z CAT ma określone konsekwencje praktyczne:

- może uniemożliwić ściganie i karanie faktycznych sprawców,
- ze względu na sposób prowadzenia statystyk przez sądy, prokuraturę i policję, a także praktykę postępowań przygotowawczych, określenie faktycznej liczby przypadków stosowania tortur w Polsce jest znacznie utrudnione,
- wprowadzenie odrębnego przestępstwa tortur miałyby też wymiar symboliczny. Stanowiłoby wyraźne zarysowanie granicy między aktami przemocy, jakiej

¹⁵ IX.071.1.2015, KMP.570.3.2017

¹⁶ Druk sejmowy 1702,

www.sejm.gov.pl/Sejm8.nsf/PrzebiegProc.xsp?id=BAF3D67FBA2075C7C1258154003231E3

¹⁷ [KMP.570.3.2017, pismo z 18 kwietnia 2017 r.](#), ponaglenie z 6 lipca 2017 r.

dopuszczają się osoby prywatne i ci, którzy reprezentują państwo lub działają za zgodą władz.

Postulat i argumenty przemawiające za wprowadzeniem do porządku prawnego przestępstwa tortur jest znany polskim władzom od lat. Zgłaszały go zarówno organizacje pozarządowe jak i instytucje międzynarodowe, zajmujące się ochroną praw człowieka.

Sprawy ludzi, wobec których stosowano w Polsce tortury

Z prawomocnych wyroków polskich sądów wynika, że funkcjonariusze dopuszczali się wobec zatrzymanych rozmaitych form przemocy fizycznej i psychicznej, m.in. bili ich w pięty pałkami, dusili, ściskali jądra, rozbierali i wystawiali przez okno na widok publiczny, używali ręcznego miotacza gazu, wielokrotnie bez potrzeby przeprowadzali rewizję osobistą połączoną z koniecznością zdjęcia bielizny. Straszili też zatrzymanych bronią, psem, zgwałceniem, czy podrzuceniem narkotyków i sprowokowaniem odpowiedzialności karnej z tego tytułu.

Tortury najczęściej miały miejsce przed formalnym przesłuchaniem – w czasie tzw. rozpytań, robionych zazwyczaj przez funkcjonariuszy wydziałów kryminalnych. Chodziło przy tym o „naprowadzenie śledztwa na właściwe tory” i zmuszenie ofiary, by w czasie formalnie protokolowanego śledztwa składała takie wyjaśnienia, jakich oczekiwali funkcjonariusze. Odnotowano również przypadki przemocy w czasie formalnych przesłuchań i po zatrzymaniu – w czasie transportu na komendę. Sądy w czasie procesów potwierdzały, że ofiary w większości zachowywały się spokojnie – nie stawiały oporu przy zatrzymaniu, nie było konieczności stosowania środków przymusu bezpośredniego. To funkcjonariusze od początku byli agresywni, nastawieni na konfrontację i przekonani o bezkarności. Przemoc była stosowana wobec zatrzymanych nagle, zaś ofiary pozostawały w większości skute kajdankami, nie mając najmniejszych szans obrony.

Rzecznik – na podstawie doświadczeń z pracy ekspertów Krajowego Mechanizmu Prewencji Tortur (wyspecjalizowanej komórki Biura badającej prewencyjnie miejsca pozbawienia wolności¹⁸) oraz współpracy międzynarodowej w przeciwdziałaniu torturom – wielokrotnie podkreśla, że tortury są stale obecne we współczesnym świecie, także w Polsce. Zmieniają się tylko ich formy – dziś tortury są coraz bardziej wymyślne, trudniejsze do identyfikacji i przeprowadzenia skutecznego śledztwa. Część z nich, jak np. pozbawianie snu, zmuszanie do długotrwałego przebywania w powodującej ból pozycji, symulowanie egzekucji,

¹⁸ Patrz [Część II Informacji – wykonywanie przez Rzecznika Praw Obywatelskich zadań Krajowego Mechanizmu Prewencji](#)

izolacja, czy wszelkie formy psychicznego znęcania się – nie pozostawiają widocznych śladów, stąd możliwości dowodowe jakimi dysponują prokuratorzy i sędziowie, nie zawsze pozwalają na ujawnienie i ukaranie winnych.

Sprawy, w których doszło do tortur w czasie interwencji funkcjonariuszy publicznych

W 2017 r. w Zespole Prawa Karnego BRPO podjęto działania w 31 sprawach zainicjowanych z urzędu.

Podobnie jak w przypadku prawa do życia (art. 38 Konstytucji) w każdej z takich zgłoszonych Rzecznikowi spraw monitoruje on bieg postępowania przygotowawczego. W przypadku prawomocnego umorzenia takiego postępowania – badane są jego akta pod kątem należytego zrealizowania obowiązku Państwa, a w razie stwierdzenia uchybień – kierowane są wystąpienia wskazujące na potrzebę ich usunięcia.

Rola personelu medycznego w przeciwdziałaniu złemu i poniżającemu traktowaniu osób pozbawionych wolności¹⁹

Sytuacja w zakresie dokumentowania i zgłaszania przypadków tortur m.in. przez lekarzy i Służbę Więzienną jest w Polsce nadal niezadowalająca.

Potwierdzają to wizytacje przedstawicieli Krajowego Mechanizmu Prewencji Tortur w jednostkach penitencjarnych.

Brak procedur opisujących reakcję personelu na informację o poddawaniu kogoś torturom lub innym formom przemocy może prowadzić do nieudzielenia pomocy ofierze bądź udzielenia jej w nieodpowiednim czasie. Dokumentowanie wszelkich urazów często jest robione bardzo powierzchownie. Z kolei personel więzienny, który powziął informację na temat wyżej opisywanych praktyk, nie zawsze zgłasza to organom ścigania.

Niepokoje także fakt, że wiedza personelu medycznego, a także innych pracowników Służby Więziennej na temat Protokołu Stambulskiego jest znikoma.

- Z treści Protokołu Stambulskiego²⁰ wynika m.in., że lekarze mają obowiązek raportowania i wskazywania działań, które są nieetyczne, obejmują zastosowanie przemocy, są nieadekwatne lub stwarzają zagrożenie dla zdrowia pacjenta. W

¹⁹ KMP.571.6.2017

²⁰ <https://www.rpo.gov.pl/pl/content/protokol-stambulski-podrecznik-skutecznego-badania-i-dokumentowania-tortur-oraz-innego-okrutnego>

takim przypadku lekarz ma etyczny obowiązek podjęcia natychmiastowych działań.

- Sprawę należy zgłosić również odpowiednim władzom lub organizacjom międzynarodowym, które mogą przeprowadzić dochodzenie, jednak nie narażając przy tym na ryzyko pacjentów, ich rodzin i siebie samych.
- Konieczność właściwego dokumentowania obrażeń i zarzutów tortur oraz innego niehumanitarnego i poniżającego traktowania określają również tzw. *Reguły Mandeli (Wzorcowe reguły minimalne Organizacji Narodów Zjednoczonych dotyczące postępowania z więźniami)*, wskazując, że informacje dotyczące m.in. wniosków i skarg, o ile nie mają poufnego charakteru, powinny być zawarte w systemie ewidencji więźniów w odniesieniu do każdego nowoprzyjętego więźnia.
- Europejski Komitet ds. Zapobiegania Torturom i Niehumanitarnemu lub Poniżającemu Traktowaniu albo Karaniu (CPT) również wielokrotnie zwracał uwagę na dokładne rejestrowanie urazów i przekazywanie informacji na ten temat do właściwych organów.

Staranne i niezwłoczne udokumentowanie i zgłaszanie takich dowodów medycznych znacznie ułatwia badanie przypadków złego traktowania i pociągnięcie do odpowiedzialności sprawców, co z kolei stanowi istotny element zapobiegania niewłaściwemu traktowaniu w przyszłości.

Rzecznik zwrócił się²¹ do Dyrektora Generalnego Służby Więziennej o wydanie wytycznych w zakresie właściwego dokumentowania fizycznych i psychicznych skutków tortur oraz innego niehumanitarnego i poniżającego traktowania oraz zgłaszania takich przypadków właściwym organom ścigania.

Dyrektor odpowiedział²², że systematycznie uwrażliwia funkcjonariuszy i pracowników cywilnych więziennej służby zdrowia na aspekty dotyczące przestrzegania praw człowieka, w tym na treści „Protokołu stambulskiego” w ramach szkoleń wstępnych, oficerskich i podoficerskich, kursokonferencji i odpraw penitencjarno-ochronnych. Po interwencji RPO przypomniał też wszystkim Dyrektorom Okręgowym i Komendantom Ośrodków Szkolenia Służby Więziennej o konieczności uwzględniania w harmonogramie szkoleń więziennej służby zdrowia tematów dotyczących praw człowieka.

²¹ [KMP.571.6.2017 z 24 października 2017 r.](#)

²² Pismo z 7 listopada 2017 r.

Monitoring przestrzegania praw cudzoziemców przebywających w detencji²³

Umieszczanie w strzeżonych ośrodkach cudzoziemców – ofiar przemocy i tortur jest dla nich nieuzasadnionym przedłużaniem cierpienia.

W jaki sposób Straż Graniczna postępuje z cudzoziemcami, którzy mogli przed przyjazdem do Polski doświadczyć tortur, a także z dziećmi, kobietami w ciąży i osobami z niepełnosprawnościami? W 2017 r. po wizytacjach prewencyjnych w ośrodkach strzeżonych dla cudzoziemców eksperci Krajowego Mechanizmu Prewencji Tortur zanalizowali *Zasady postępowania Straży Granicznej z cudzoziemcami wymagającymi szczególnego traktowania* – wewnętrzny dokument, na który, w toku czynności, wielokrotnie powoływali się funkcjonariusze Służby Granicznej.

Za osoby wymagające szczególnego traktowania uznaje się małoletnich, małoletnich bez opieki, osoby z niepełnosprawnościami, osoby starsze, kobiety w ciąży, osoby samotnie wychowujące dzieci, ofiary tortur, zgwałcenia lub innych poważnych form przemocy psychicznej, fizycznej lub seksualnej²⁴.

Za bardzo niepokojące należy uznać przeświadczenie funkcjonariuszy Straży Granicznej, iż dzięki rozwiązaniom przyjętym w „Zasadach...” są w stanie zapewnić takim osobom właściwą opiekę w ramach strzeżonego ośrodka.

Nie negując chęci pomocy cudzoziemcom – ofiarom tortur lub innych form przemocy – Rzecznik przypomniał, iż osoby takie, niezależnie od podstawy umieszczenia w ośrodku powinny być bezwzględnie zwolnione już w chwili, gdy zaistnieje uprawdopodobnione podejrzenie, że była wobec nich stosowana przemoc. Tak wprost stanowi ustawa.

Rzecznik zwrócił się²⁵ do Komendanta Głównego Straży Granicznej o wprowadzenie skutecznych mechanizmów wczesnej identyfikacji ofiar tortur lub innych form przemocy pozwalających na wyeliminowanie przypadków bezprawnej detencji cudzoziemców oraz efektywnych mechanizmów identyfikacji ofiar tortur wśród cudzoziemców znajdujących się już w detencji, bez względu na podstawę ich umieszczenia, tak by w ich przypadku detencja została jak najszybciej zakończona. Brak skutecznego mechanizmu wczesnej identyfikacji ofiar tortur

²³ KMP.572.4.2016

²⁴ Zgodnie z definicją przyjętą w dyrektywie Parlamentu Europejskiego i Rady 2008 r./115/WE z dnia 16 grudnia 2008 r. W sprawie wspólnych norm i procedur stosowanych przez Państwa członkowskie w odniesieniu do powrotów nielegalnie przybywających obywateli państw trzecich

²⁵ [KMP.572.4.2016 z 30 czerwca 2017 r.](#)

i efektywnego mechanizmu identyfikacji tuż po osadzeniu w detencji naraża państwo polskie na odpowiedzialność odszkodowawczą z tytułu niesłusznego pozbawienia wolności.

Komendant nie zgodził się z zarzutem, że pobyt cudzoziemców w strzeżonych ośrodkach powoduje zagrożenie dla ich zdrowia²⁶. Osoby te mają zapewnioną opiekę medyczną i są pod kontrolą. Istotą zaś *Zasad postępowania Straży Granicznej z cudzoziemcami wymagającymi szczególnego traktowania* nie jest zwolnienie z ośrodka. Algorytm postępowania w ośrodkach służy bowiem wczesnej identyfikacji osób o szczególnych potrzebach i przede wszystkim zapewnieniu jak najszybciej niezbędnej i specjalistycznej opieki medycznej oraz psychologicznej.

Stosowanie paralizatorów przez policjantów²⁷

Na jakich zasadach policjanci używają paralizatorów?

Media wielokrotnie informowały o przypadkach stosowania przez funkcjonariuszy policji przemocy – w tym nadużywania środków przymusu bezpośredniego – w wyniku czego dochodziło do obrażeń a nawet śmierci osób, wobec których podejmowane były czynności. Interwencje RPO doprowadziły w 2017 r. do formalnego zakazu używania przez policjantów paralizatorów prywatnych. Komendant Główny Policji zwrócił też podległym jednostkom uwagę na problem właściwego stosowania paralizatorów.

W ocenie Rzecznika w przypadkach tych może dochodzić do naruszeń zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania lub karania.

Rzecznik podjął z urzędu m.in. sprawę dotyczącą bezprawnego użycia paralizatora (prywatnego) podczas interwencji wobec dwóch zatrzymanych w L., w wyniku czego jeden z nich – obywatel Francji – doznał obrażeń ciała skutkujących rozstrojem zdrowia.

Jest to kolejny przypadek użycia przez funkcjonariusza Policji prywatnego paralizatora. Posiadanie oraz używanie prywatnego sprzętu (na przykład paralizatorów) przez policjantów w trakcie służby jest zdaniem Rzecznika całkowicie niedopuszczalne. Używanie tego rodzaju urządzeń zawsze wiąże się z niebezpieczeństwem dla życia i zdrowia osób, wobec których prowadzone są interwencje. Sprzęt nieposiadający stosownych zezwoleń zwiększa to niebezpieczeństwo.

Rzecznik zwrócił się²⁸ do Komendanta Głównego Policji o zbadanie problemu wykorzystywania prywatnych urządzeń stanowiących środki przymusu bezpośredniego, a także

²⁶ Pismo z 28 lipca 2017 r.

²⁷ II.519.663.2017

o ustalenie, ile spraw w tej materii było przedmiotem postępowań wewnętrznych i ewentualnie, przygotowawczych.

Komendant odpowiedział²⁹, że wszystkie jednostki Policji dostały pisma zawierające głęboką dezaprobatę wobec zachowań opisanych m.in. w wystąpieniu Rzecznika i kategoryczny zakaz posiadania i wykorzystywania – w czasie służby i podczas realizacji zadań służbowych – jakichkolwiek prywatnych środków przymusu bezpośredniego lub urządzeń podobnie działających. Komendant polecił także niezwłoczne sprawdzenie wyposażenia do służby wszystkich policjantów, a w przypadku ujawnienia tego rodzaju środków – podjęcie radykalnych działań eliminujących takie sytuacje, łącznie z kierowaniem stosowanych zawiadomień do prokuratury. Rzecznik monitoruje toczące się postępowanie karne w tej sprawie.

Sprawa śmierci Igora Stachowiaka

Igor Stachowiak zmarł na komisariacie policji we Wrocławiu w maju 2016 r. po tym, jak zatrzymany i skuty kajdankami został rażony przez policjantów prądem z paralizatora. Torturowany był w łazience – jedynym miejscu, w którym nie ma monitoringu. Jednak, jak się okazało, sam policyjny paralizator wyposażony jest w kamerę rejestrującą użycie tego narzędzia przymusu. Sprawę istnienia nagrań ujawnił po roku od śmierci Igora Stachowiaka redaktor Wojciech Bojanowski z TVN.

Rzecznik pytał więc w 2017 r. policję i prokuraturę, od kiedy znane były zapisy nagrania i jak przebiegało postępowanie. Uzyskane informacje pozwalają prześledzić sposób prowadzenia tej sprawy³⁰.

Zasady stosowania paralizatorów przez funkcjonariuszy Straży Granicznej³¹

Rzecznik zbadał okoliczności dwóch interwencji z użyciem paralizatorów przez funkcjonariuszy Straży Granicznej w ośrodku strzeżonym dla cudzoziemców oraz ośrodka dla cudzoziemców ubiegających się o ochronę międzynarodową.

Zgodnie z przepisami³² w sytuacjach opisanych w ustawie o środkach przymusu bezpośredniego i broni palnej³³ funkcjonariusze Straży Granicznej mają prawo użyć środków

²⁸ [II.519.663.2017 z 20 czerwca 2017 r.](#)

²⁹ Pismo z 4 lipca 2017 r.

³⁰ www.rpo.gov.pl/pl/tagi/Sprawa-Igora-Stachowiaka

³¹ XI.542.26.2017

przymusu bezpośredniego, w tym również przedmiotów służących obezwładnianiu przy pomocy energii elektrycznej. W ocenie Rzecznika sama możliwość zastosowania tego środka nie oznacza jednak, że urządzenia takie powinny wchodzić w skład standardowego wyposażenia funkcjonariuszy podejmujących interwencje w ośrodkach strzeżonych dla cudzoziemców lub otwartych ośrodkach dla osób ubiegających się o ochronę międzynarodową. W obu rodzajach placówek przebywać mogą, i zwykle przebywają, osoby znajdujące się w różnym stanie psychofizycznym, będącym często wynikiem doświadczonej wcześniej przemocy, czy prześladowań w kraju pochodzenia. Są wśród nich ofiary tortur, cierpiące na zespół stresu pourazowego (PTSD). Zarówno w ośrodkach detencyjnych, jak i w placówkach otwartych mogą też przebywać rodziny z dziećmi, a także dzieci pozbawione opieki.

Rzecznik zwrócił się³⁴ do Komendanta Głównego SG o rozważenie wprowadzenia wewnętrznych regulacji dotyczących zasad stosowania paralizatorów, zwłaszcza podczas interwencji w ośrodkach strzeżonych lub otwartych ośrodkach dla osób ubiegających się o ochronę międzynarodową.

Komendant odpowiedział³⁵, że przedstawione przez Rzecznika zdarzenia miały charakter incydentalny, zaś reakcja funkcjonariuszy Straży Granicznej była adekwatna i zgodna z przepisami. Paralizator nie stanowi wyposażenia każdego funkcjonariusza Straży Granicznej. Używany jest jedynie w przypadku doprowadzenia osoby lub wystąpienia sytuacji nadzwyczajnej. To, że przeszkolony funkcjonariusz ma certyfikowany paralizator, nie oznacza, że urządzenie to będzie użyte. Dlatego zdaniem Komendanta nie ma potrzeby wprowadzenia dodatkowych regulacji.

Stosowanie środków przymusu bezpośredniego wobec osób przebywających w zakładach karnych i aresztach śledczych na podstawie przepisów ustawy o ochronie zdrowia psychicznego³⁶

Pracownicy Biura RPO wizytowali jednostki penitencjarne, w których funkcjonują szpitale więzienne. Badali przypadki stosowania wobec osób przebywających w zakładach karnych i aresztach śledczych przymusu bezpośredniego na podstawie przepisów ustawy

³² Ustawa o Straży Granicznej z 12 października 1990. (Dz.U. z 2016 r. poz. 1643, ze zm.)

³³ Ustawa z 24 maja 2013 r. (Dz.U. z 2017 r. poz. 1120)

³⁴ [XI.542.26.2017 z 24 października 2017 r.](#)

³⁵ Pismo z 9 listopada 2017 r.

³⁶ [IX.517.3524.2016](#)

o ochronie zdrowia psychicznego³⁷. Ujawnili liczne nieprawidłowości, w tym incydenty poniżającego i niehumanitarnego traktowania pacjentów.

W wielu sytuacjach wątpliwości budziły przesłanki zastosowania przymusu bezpośredniego, jak również podstawy do wydania decyzji o kolejnym przedłużeniu jego stosowania.

Wystąpienia RPO przyniosły w tej sprawie w 2017 r. skutek w postaci zapowiedzi zmian prawa i postępowania.

Zdaniem Rzecznika wskazane jest, aby w szpitalach, w których są oddziały psychiatryczne lub oddziały, gdzie przebywają pacjenci, wobec których może być stosowany przymus bezpośredni, zostały utworzone pomieszczenia do izolacji. Izolacja jest bowiem środkiem bardziej efektywnym i mniej dolegliwym niż podanie leku pod przymusem bądź unieruchomienie.

Ponadto, w ocenie Rzecznika, w trosce o dobro pacjentów, należy doprowadzić do tego, by w pomieszczeniach do stosowania unieruchomienia były urządzenia do monitoringu. Zasadnym wydaje się też wprowadzenie do planów kontroli przez zwierzchnie organy więziennictwa także kwestii dotyczących stosowania przymusu bezpośredniego.

Zdaniem Rzecznika administracja więzienna i więzienna służba zdrowia powinny stworzyć pacjentom szpitali psychiatrycznych możliwości korzystania z przysługującego im prawa do pomocy Rzecznika Praw Pacjenta Szpitala Psychiatrycznego.

Rzecznik zwrócił się³⁸ do Dyrektora Generalnego SW o stanowisko.

W wystąpieniu do Ministra Zdrowia Rzecznik podkreślił natomiast konieczność uregulowania kwestii uprawnień funkcjonariuszy Służby Więziennej w zakresie wykonywania przymusu bezpośredniego. W obowiązującym do 31 grudnia 2017 r. stanie prawnym podstawą do nich jest rozporządzenie Ministra Zdrowia³⁹. W ocenie Rzecznika podstawą do podejmowania działań w tak wrażliwej sferze powinna być ustawa. Minister przyjął argument Rzecznika⁴⁰. Odpowiedni przepis wszedł w życie z dniem 1 stycznia 2018 r.

Dyrektor Generalny SW zapewnił⁴¹, że dyrektorzy podmiotów leczniczych przy jednostkach penitencjarnych na bieżąco nadzorują realizację procedury stosowania przymusu bezpośredniego na podstawie przepisów ustawy o ochronie zdrowia psychicznego. W przypadku

³⁷ Ustawa z 19 sierpnia 1994 r. (Dz.U. z 2016 r. poz. 546)

³⁸ [IX.517.3524.2016 z 17 stycznia 2017 r.](#)

³⁹ Rozporządzenie z 28 czerwca 2012 r. w sprawie sposobu stosowania i dokumentowania zastosowania przymusu bezpośredniego oraz dokonywania oceny zasadności jego zastosowania (Dz.U. z 2012 r. poz. 740)

⁴⁰ Pismo z 9 lutego 2017 r.

⁴¹ Pismo z 10 lutego 2017 r.

uwzględnienia proponowanych zmian w ustawie o ochronie zdrowia psychicznego w zakresie utrwalania obrazu i dźwięku Służba Więzienna zostanie zobligowana do modernizacji monitoringu⁴². Dyrektor polecił dyrektorom okręgowym przeprowadzenie szkoleń dotyczących stosowania przymusu bezpośredniego na podstawie przepisów ustawy o ochronie zdrowia psychicznego wobec osób pozbawionych wolności.

Brak w oddziałach i szpitalach psychiatrycznych sygnalizacji alarmowo-przyzywowej dla pacjentów⁴³

Instalacji alarmowo-przyzywowej nie ma w niektórych wizytowanych oddziałach psychogeriatrycznych, gdzie część pacjentów to wyłącznie osoby leżące.

Europejski Komitet do spraw Zapobiegania Torturom oraz Nieludzkiemu lub Poniżającemu Traktowaniu albo Karaniu (CPT) w raportach z wizytacji szpitali psychiatrycznych wielokrotnie rekomendował montaż i konserwację urządzeń służących do wezwania pomocy. Również w ocenie Krajowego Mechanizmu Prewencji Tortur przyciski alarmowo-przyzywowe są niezwykle ważne dla komfortu psychicznego chorych i osób z niepełnosprawnościami.

Zdaniem Rzecznika problem należy rozwiązać w sposób systemowy. Problem może wynikać z różnicy między rozporządzeniami resortów zdrowia i infrastruktury, określających warunki techniczne, jakim powinny odpowiadać szpitale (budynki użyteczności publicznej) oraz inne typy budynków. Zgodnie z rozporządzeniem Ministra Infrastruktury⁴⁴ mieszkania w budynku mieszkalnym wielorodzinnym i odrębne mieszkania w budynku zamieszkania zbiorowego należy wyposażyć w instalację wejściowej sygnalizacji dzwonekowej oraz w odpowiednią sygnalizację alarmowo-przyzywową dostosowaną do potrzeb osób z niepełnosprawnościami. Tymczasem w rozporządzeniu Ministra Zdrowia⁴⁵ takich zaleceń nie ma.

Rzecznik zwrócił się⁴⁶ do Ministra Zdrowia o podjęcie działań legislacyjnych. Minister Zdrowia za bezzasadne uznał jednak⁴⁷ wprowadzenie obowiązku wyposażania oddziałów

⁴² Przepis nakładający taki obowiązek wszedł w życie z dniem 1 stycznia 2018 r.

⁴³ KMP.574.4.2017

⁴⁴ Rozporządzenie z 12 kwietnia 2002 r. w sprawie warunków technicznych, jakim powinny odpowiadać budynki i ich usytuowanie, Dz.U. z 2015 r. poz. 1422

⁴⁵ Rozporządzenie z 26 czerwca 2012 r. w sprawie szczegółowych wymagań, jakim powinny odpowiadać pomieszczenia i urządzenia podmiotu wykonującego działalność leczniczą, Dz.U. z 2012 r. poz. 739

⁴⁶ [KMP.574.4.2017 z 22 maja 2017 r.](#)

⁴⁷ Pismo z 9 sierpnia 2017 r.

psychiatrycznych w sygnalizację alarmowo-przyzywową z uwagi na fakt, że pacjenci oddziałów psychiatrycznych są pod stałą obserwacją personelu pielęgniarskiego.

Rzecznik przygotowuje kolejne wystąpienie generalne w tej sprawie.

Długoletnie pobyty w szpitalach psychiatrycznych w ramach środka zabezpieczającego⁴⁸

W zakładach psychiatrycznych przebywają osoby kierowane tam przez sąd w ramach wykonywania środka zabezpieczającego. Może tak być, że ktoś przywłaszcza sobie mienie albo grozi sąsiadom, a sąd stwierdza, że taka osoba nie może ponosić prawnych konsekwencji swych czynów ze względu na niepoczytalność w momencie popełnienia czynu zabronionego. Trafia wtedy do szpitala, gdzie jest pozbawiona wolności, a pobyt w szpitalu może trwać latami. Dlatego przestrzeganie praw tych osób jest przedmiotem stałego zainteresowania Rzecznika (interwencje, kasacje w indywidualnych sprawach, wizytacje szpitali psychiatrycznych, badanie indywidualnych przypadków osób internowanych).

Szczególne zaniepokojenie, zwłaszcza w kontekście skuteczności prowadzonych terapii czy postępowania leczniczego, mogą wzbudzać przypadki wieloletnich, nawet 42-letniego albo 47-letniego pobytu w zakładach psychiatrycznych.

Powstaje wątpliwość, czy długotrwałe stosowanie środka zabezpieczającego pozwala osiągnąć cel, któremu ma on służyć (określa go art. 202 k.k.w. – jest to poprawa stanu zdrowia i zachowania sprawcy czynu zabronionego w stopniu umożliwiającym jego funkcjonowanie w społeczeństwie w sposób niestwarzający zagrożenia porządku prawnego, a w wypadku sprawcy umieszczonego w zakładzie psychiatrycznym – również dalsze leczenie w warunkach poza tym zakładem).

- Rzecznik zwrócił uwagę na fakt, iż rozliczenie kosztów hospitalizacji w ramach detencji sądowej jest niezależne od długości jej trwania.
- Kwestia finansowania placówek medycznych, w których wykonywane są środki zabezpieczające, związana jest także z zapewnieniem im właściwej obsady kadrowej. Personel medyczny tych oddziałów psychiatrycznych, wśród największych problemów wymienia nieadekwatną do potrzeb liczbę etatów pielęgniarskich oraz kwestie rzeczywistej obsady etatowej lekarzy.

Rzecznik poprosił⁴⁹ Ministra Zdrowia o stanowisko, ale Minister nie zgodził się z poglądem Rzecznika Praw Pacjenta⁵⁰, że sposób wyceny świadczeń psychiatrii sądowej nie

⁴⁸ IX.517.1476.2017

przekłada się na wzrost efektywności leczenia. Sugerowane przez RPO obniżenie stawki przeznaczonej na leczenie w miarę czasu trwania nieskutecznej terapii mogłoby w ocenie Ministra doprowadzić do nagannego, ale ekonomicznie wymuszanego kończenia detencji osób niewyleczonych i nadal stwarzających zagrożenie dla bezpieczeństwa publicznego.

Zasady postępowania w przypadku zdarzenia nadzwyczajnego⁵¹

Pracownicy Biura RPO regularnie analizują tygodniowe zestawienia zdarzeń nadzwyczajnych sporządzane w Centralnym Zarządzie Służby Więziennej na podstawie meldunków z poszczególnych jednostek penitencjarnych⁵².

W ocenie Rzecznika szczególnie ważne jest, aby bezwzględnie wszystkie zdarzenia były niezwłocznie zgłaszane, a meldunek o zdarzeniu zawierał jego rzetelny opis i informacje istotne dla jego wstępnej oceny.

Tymczasem często problemem jest lakoniczny opis zdarzenia, a to przecież na jego podstawie organ nadzoru może zdecydować o przejęciu sprawy lub objęciu jej nadzorem. Powinny znaleźć się w nim zatem m.in. okoliczności i przebieg zdarzenia oraz dane osób w nim uczestniczących. W badanych sprawach stwierdza się również inne nieprawidłowości, np. do prowadzenia czynności wyjaśniających wyznaczane są osoby, które w sposób bezpośredni lub pośredni miały związek ze zdarzeniem nadzwyczajnym.

Rzecznik wskazał także na potrzebę poszerzenia katalogu zdarzeń, w których czynności wyjaśniające prowadzi organ nadzoru, o wszystkie zdarzenia, w których dochodzi do uszkodzeń ciała – a nie tylko te, których skutkiem było ciężkie uszkodzenie ciała – gdy ma to związek z działaniem funkcjonariusza lub pracownika. Niezbędne wydają się też szkolenia dla dyrektorów zakładów karnych i aresztów śledczych oraz dyrektorów okręgowych, obejmujące w szczególności postępowanie w zakresie zgłaszania zdarzeń nadzwyczajnych, prowadzenia czynności wyjaśniających oraz kontroli ich wyników przez przełożonych.

Rzecznik zwrócił się w tej sprawie do Dyrektora Generalnego SW⁵³, a ten odpowiedział⁵⁴, że w Centralnym Zarządzie Służby Więziennej trwają prace nad nowelizacją zarządzenia,

⁴⁹ [IX.517.1476.2017 z 28 czerwca 2017 r.](#)

⁵⁰ Pismo z 12 lipca 2017 r.

⁵¹ IX.517.127.2017

⁵² Zarządzenie Nr 52/2013 r.

⁵³ [IX.517.127.2017 z 11 września 2017 r.](#)

⁵⁴ Pismo z 12 października 2017 r.

którego materia będzie obejmowała zakres dwóch zarządzeń Dyrektora Generalnego (w sprawie zdarzeń mogących wystąpić w Służbie Więziennej⁵⁵ oraz w sprawie postępowania w Centralnym Zarządzie Służby Więziennej z dokumentacją zdarzeń mogących wystąpić w Służbie Więziennej⁵⁶). Do nowelizacji doszło z początkiem 2018 r.

Sprawa Agnieszki Pysz, która zmarła w areszcie śledczym, a sprawa ta nie została dobrze zbadana i opisana w pierwszym raporcie o zdarzeniu nadzwyczajnym – zrelacjonowana przy art. 38 Konstytucji (Prawo do życia)

Cywilny nadzór nad służbami mundurowymi⁵⁷

W 2017 r. Sejm zmienił zasady cywilnego nadzoru nad służbami mundurowymi. W dalszym ciągu jednak nadzór będzie sprawowany przez funkcjonariuszy⁵⁸.

Rzecznik wystąpił do Prezydenta o zawetowanie tych rozwiązań⁵⁹ przypominając, jakie są europejskie standardy sprawowania nadzoru nad służbami. Zaapelował też o zainicjowanie prac nad utworzeniem niezależnego organu badającego skargi na niewłaściwe zachowania funkcjonariuszy służb mundurowych. Prezydent ustawę podpisał.

Zdaniem RPO nie jest właściwym rozwiązaniem, by wyłącznie policja rozpatrywała skargi na domniemane naruszenia praw człowieka przez policjantów. Osoby te pracują bowiem w jednej organizacji i mogły bądź mogą być związane relacjami o charakterze służbowym.

W świetle standardów Europejskiego Trybunału Praw Człowieka niezależny i efektywny mechanizm rozpatrywania skarg na funkcjonariuszy charakteryzuje się: instytucjonalną, hierarchiczną i praktyczną niezależnością; niezwłocznością działania; nadzorem publicznym, tak aby procedury i sposób podejmowania decyzji były przejrzyste i jasne dla społeczeństwa; udziałem poszkodowanego, co zabezpieczy jego interesy prawne oraz adekwatnością – śledztwo powinno bowiem doprowadzić do zebrania dowodów pozwalających ustalić czy postępowanie funkcjonariusza było niezgodne z prawem, a także określenia osób odpowiedzialnych i ich ukarania.

⁵⁵ Zarządzenie nr 52/2013 r.

⁵⁶ Zarządzenie nr 4/2014 r.

⁵⁷ WZF.519.7.2017

⁵⁸ Ustawa z 9 listopada 2017 r. o niektórych uprawnieniach pracowników urzędu obsługującego ministra właściwego do spraw wewnętrznych oraz funkcjonariuszy i pracowników urzędów nadzorowanych przez tego ministra oraz niektórych innych ustaw, Dz.U. 2018 r. poz. 106

⁵⁹ [WZF.519.7.2017 z 11 grudnia 2017 r.](#)

Zdaniem Rzecznika obecny model cywilnego nadzoru nad służbami nie spełnia podstawowego kryterium niezależności i to zarówno w aspekcie instytucjonalnym, hierarchicznym, jak i praktycznym. Brak niezależności instytucjonalnej przejawia się w tym, że Minister Spraw Wewnętrznych i Administracji nadzoruje działalność służb i rzetelne wyjaśnienie nieprawidłowości może kolidować z odpowiedzialnością, jaką z tego tytułu ponosi.

Brak niezależności hierarchicznej dotyczy zasad oddelegowania do służby w Biurze Nadzoru Wewnętrznego. Zgodnie z ustawą odwołanie z oddelegowania może nastąpić w każdym czasie. Konsekwencją może być niechęć funkcjonariuszy do podejmowania określonych czynności służbowych w obawie przed odwołaniem oddelegowania. Natomiast sprawowanie cywilnego nadzoru nad służbami mundurowymi przez czynnych funkcjonariuszy rodzi wątpliwości z punktu widzenia niezależności praktycznej. Znajomość i doświadczenie zasad funkcjonowania służb mundurowych jest niewątpliwą zaletą. Jednak w organie sprawującym cywilny nadzór nad służbami nie powinni pracować funkcjonariusze czynni zawodowo, ale emeryci i to raczej na stanowiskach wykonawczych, bowiem sytuacja taka może rodzić zależności, które w takiej instytucji nie powinny mieć miejsca.

Sprawy obywateli skarżących się na policję. Monografia „Skargi na działania policji”

„Quis custodiet ipsos custodes? Skargi na działania policji – konteksty prawnoporównawcze”. W tytule monografii przywołane jest przysłowie łacińskie „któż pilnować będzie samych strażników?”. Książka pokazuje, w jaki sposób w Polsce – i w innych krajach policje reagują na skargi na swoje działania. Omawia procedury i sposób działania instytucji kontrolnych. Prezentuje w jaki sposób RPO pełni funkcję niezależnego organu monitorującego niewłaściwe działania policji⁶⁰.

⁶⁰ <https://www.rpo.gov.pl/pl/content/skargi-na-dzialania-policji-konteksty-prawnoporownawcze>

Art. 41 ust. 1 – Nietykalność osobista i wolność osobista

Każdemu zapewnia się nietykalność osobistą i wolność osobistą. Pozbawienie lub ograniczenie wolności może nastąpić tylko na zasadach i w trybie określonych w ustawie.

Wolnością osobistą jest możliwość swobodnego określania przez jednostkę swojego zachowania i postępowania, nieograniczoną przez jakiegokolwiek inne czynniki ludzkie. Umożliwia faktyczne korzystanie z pozostałych praw i wolności. Wolność osobista nie jest jednak absolutna – możliwość określania swojego zachowania musi mieścić się w obowiązujących granicach prawnych.

W ścisłym związku z wolnością osobistą pozostaje nietykalność osobista. Jest to zagwarantowana możliwość utrzymywania tożsamości i integralności (fizycznej i psychicznej) oraz zakaz bezpośredniej lub pośredniej ingerencji z zewnątrz. Nietykalność osobista ma bezpośredni związek z zasadą godności, posiada wymiar absolutny i ustawy nie mogą jej ograniczać.

Ustawy powinny uregulować zasady i tryb ograniczania lub pozbawiania wolności osobistej.

Funkcjonariusze służb mają uprawnienia do kontroli osobistej, które są niezgodne z Konstytucją

Od 14 grudnia 2017 r. wiadomo, że przepisy pozwalające funkcjonariuszom m.in. BOR (a obecnie Służby Ochrony Państwa) na kontrolę osobistą są sprzeczne z Konstytucją. Ustawa nie określa bowiem granic tej kontroli oraz nie przewiduje sądowej kontroli zgodności z prawem działań funkcjonariuszy. Tak uznał Trybunał Konstytucyjny⁶¹.

Wyrok dotyczy ustaw: kodeks postępowania karnego, ustawy o Policji, o ABW i AW, o CBA, o strażach miejskich (gminnych) a także o Żandarmerii Wojskowej. Zostały one uznane za niezgodną z Konstytucją RP w zakresie, w jakim uprawniają funkcjonariuszy publicznych do dokonywania kontroli osobistej, nie określając granic tej kontroli. Równocześnie Trybunał Konstytucyjny orzekł, że w zakwestionowanych zakresach przepis utraci moc obowiązującą z upływem 18 miesięcy od dnia ogłoszenia wyroku w Dzienniku Ustaw.

Jednocześnie Trybunał uznał niekonstytucyjność szeregu przepisów zawartych w rozporządzeniach wykonawczych dotyczących prowadzenia przeszukania lub kontroli osobistej przez funkcjonariuszy Straży Granicznej, straży miejskich (gminnych), Biura Ochrony Rządu, Żandarmerii Wojskowej, Centralnego Biura Antykorupcyjnego i Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego

Problem z BOR polega na tym, że 1 lutego 2018 r. zastąpiła je Służba Ochrony Państwa. Jednak w ustawie o SOP są identyczne przepisy jak te zakwestionowane przez Trybunał.

RPO wystąpił więc do Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji⁶² o szybkie doprowadzenie do zgodności tej nowej ustawy z Konstytucją. Minister odpowiedział jednak, że zrobi to w czasie, który dał mu Trybunał, czyli w ciągu 18 miesięcy od wyroku⁶³.

Zasady umieszczania osób ubezwłasnowolnionych w domach pomocy społecznej⁶⁴

Z końcem 2017 r. przestały obowiązywać przepisy uznane przez Trybunał Konstytucyjny (z wniosku RPO) za sprzeczne z Konstytucją⁶⁵. Od 1 stycznia 2018 r.⁶⁶ zmienił się tryb przyjmowania osób ubezwłasnowolnionych do domów pomocy społecznej

⁶¹ Sygn. akt K 17/14

⁶² [II.501.4.2017 z 22 stycznia 2018 r.](#)

⁶³ Odpowiedź z 26 lutego 2018 r.

⁶⁴ XI.517.1.2015

⁶⁵ [Wyrok z 28 czerwca 2016 r., sygn. K 31/15](#)

⁶⁶ Ustawa z 24 listopada 2017 r. o ochronie zdrowia psychicznego, Dz. U. poz. 2439

(DPS), a osoby te uzyskiwały możliwość występowania o zbadanie przez sąd zasadności ich dalszego pobytu w DPS.

Do tej pory było tak, że osoba ubezwłasnowolniona nie mogła zakwestionować zasadności umieszczenia jej w domu pomocy społecznej. Taką osobą był m.in. pan Kędzior umieszczony w DPS na wniosek brata – opiekuna prawnego. Pan Kędzior alarmował sądy, że nie musi wcale przebywać w DPS. Bezskutecznie, gdyż zgodnie z polskim prawem tylko opiekun osoby ubezwłasnowolnionej mógł wystąpić w takiej sprawie do sądu. Pan Kędzior nie poddawał się i w 2012 r. doprowadził do tego, że jego sprawą zajął się Europejski Trybunał Praw Człowieka w Strasburgu. ETPCz orzekł na korzyść pana Kędziora i przyznał mu 10 tysięcy euro odszkodowania od państwa polskiego. Uznał, że Polska naruszyła przepis art. 5 ust. 1 Europejskiej Konwencji Praw Człowieka (prawo do wolności i bezpieczeństwa osobistego) wobec osoby chorującej psychicznie, która – decyzją jej opiekuna prawnego – została umieszczona w domu pomocy społecznej wbrew własnej woli.

W 2016 r. z wniosku Rzecznika Praw Obywatelskich sprawą zajął się także polski Trybunał Konstytucyjny i także on orzekł, że przepisy nieprzewidujące udziału osoby w procedurze umieszczania jej w DPS oraz dające możliwości wszczęcia przez nią procedury sprawdzającej, czy dalszy pobyt w DPS jest zasadny, są sprzeczne z Konstytucją. TK wskazał, że możliwość udzielenia przez sąd zezwolenia opiekunowi na umieszczenie w DPS osoby całkowicie ubezwłasnowolnionej z zupełnym pominięciem jej woli (przy założeniu, że osoba ta zachowała zdolność komunikowania swoich potrzeb i decyzji) stanowi przykład ustawowego odpodmiotowienia oraz narusza jej godność. Ponadto przyjęcie osoby całkowicie ubezwłasnowolnionej do DPS ingeruje w jej wolność osobistą – zmiana miejsca zamieszkania oraz konieczność podporządkowania się regulaminom obowiązującym w DPS narusza konstytucyjne gwarancje wolności osobistej.

Zgodnie z przepisami, które obowiązywały do końca grudnia 2017 r., sąd nie musiał nawet wysłuchać osoby z niepełnosprawnością. Osoba ubezwłasnowolniona w czasie, gdy przebywała w DPS, nie mogła wnioskować o weryfikację, czy nadal jest to zasadne. Nawet, jeśli jej stan zdrowia się poprawił, albo znalazła się osoba, która chciała ją wspierać w funkcjonowaniu w środowisku lokalnym.

Po nowelizacji w przypadku przyjęcia do DPS bez zgody osoby przyjmowanej, a za zgodą przedstawiciela ustawowego, wymagane jest orzeczenie sądu opiekuńczego. Przy czym wprowadzono obowiązek wysłuchania przez sąd osoby ubezwłasnowolnionej, która ma być przyjęta do szpitala psychiatrycznego lub DPS. Ponadto, w celu zapewnienia dodatkowej i pełnej ochrony prawnej osób z zaburzeniami psychicznymi lub z niepełnosprawnością intelektualną

osobie przyjętej do DPS lub szpitala psychiatrycznego bez jej zgody sąd „ustanawia” (a nie – jak dotychczas „może ustanowić”) adwokata lub radcę prawnego z urzędu, nawet bez wniesienia wniosku. Zgodnie z nowelizacją osoba przyjęta do DPS na podstawie orzeczenia sądu opiekuńczego, w tym także ubezwłasnowolniona, może wystąpić o jego zmianę.

Konieczność nowelizacji ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich⁶⁷

Dzieci ze względu na swój wiek i stan rozwoju są szczególnie wrażliwe na niewłaściwe traktowanie. Dlatego tak istotne są nie rozwiązane do tej pory kwestie praw osób przebywających w placówkach dla nieletnich, w tym zasady monitoringu czy kontroli osobistej. Brak regulacji prawnych sprawia, że młodzi ludzie, których zachowanie powinno ulec zmianie, są poddawani działaniom pozaprawnym.

Bardzo istotne jest też rozwiązanie problemu zasad opieki nad dziećmi nieletnich matek osadzonych w ośrodkach dla nieletnich.

W wyniku wizytacji przedstawiciele KMPT zdiagnozowali szereg problemów systemowych istotnych z punktu widzenia ochrony praw dzieci. W pismach i wystąpieniach do Ministra Sprawiedliwości⁶⁸ Rzecznik Praw Obywatelskich zwracał uwagę m.in. na:

- konieczność uregulowania w ustawie kwestii stosowania monitoringu wizyjnego w placówkach dla nieletnich. Żaden przepis ustawy nie przewiduje bowiem stosowania w zakładach poprawczych i schroniskach dla nieletnich nadzoru wideo. Zdaniem Rzecznika, choć monitoring w tych miejscach detencji zwiększa poziom bezpieczeństwa, nie powinien być stosowany bez właściwej w świetle Konstytucji regulacji prawnej;
- potrzebę ustawowego uregulowania kontroli osobistej dzieci w schroniskach dla nieletnich i zakładach poprawczych. Stworzyłoby to gwarancję zgodnego z poszanowaniem prawa do intymności i prywatności przeprowadzania takiej kontroli;
- potrzebę wprowadzenia regulacji dotyczącej: pobytu niepełnoletnich matek w ośrodkach resocjalizacyjnych czy robienia wychowankom zakładów poprawczych i schronisk dla nieletnich testów na obecność w organizmie alkoholu, środków odurzających i substancji psychoaktywnych;

⁶⁷ KMP.573.42.2014

⁶⁸ Ustawa z 26 października 1982 r. (Dz.U. z 2014 r. poz. 382).

- zasadne wydaje się także ujednoczenie praktyki w zakresie nadzoru nad korespondencją dzieci, stosowaną przez personel placówek dla nieletnich (zakładów poprawczych, schronisk dla nieletnich, młodzieżowych ośrodków wychowawczych). W części ośrodków korespondencja przychodząca do dziecka otwierana jest bowiem przez wychowawcę w jego obecności, w innych placówkach czynność nadzoru dokonywana jest jednak pod nieobecność wychowanka.

Rzecznik zwrócił się⁶⁹ do Ministra Sprawiedliwości o poinformowanie, na jakim etapie są prace nad nowelizacją ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich. Minister odpowiedział⁷⁰, że zarządzeniem Ministra Sprawiedliwości powołany został Zespół do analizy tych regulacji prawnych.

Sprawa wychowanków Zakładu Poprawczego w N.⁷¹

W zakładzie poprawczym w N. miało dojść do „buntu wychowanków”. Rzecznika zawiadomił o tym pan P. Strażnicy mieli pobić czterech wychowanków, którzy odnieśli obrażenia ciała. Dwóch przewieziono do innych zakładów poprawczych.

Pracownicy Biura RPO pojechali na miejsce. Rozmawiali z dyrektorem, pracownikami oraz wychowankami i sprawdzili dokumentację i monitoring. Wątpliwości Rzecznika wzbudziło przede wszystkim to, że strażnicy w zakładzie mogli stosować niektóre środki przymusu bezpośredniego, a w dokumentacji były braki (m.in. brakowało informacji, notatek i zawiadomień opracowanych przez administrację zakładu po zajściu).

W dramatycznych sytuacjach przedstawiciele państwa muszą bowiem działać w granicach i na podstawie prawa. A dokumentacja ze zdarzenia pozwala ocenić działanie i ustalić, czy nie popełniono błędu i na co uważać w przyszłości.

Rzecznik przekazał uwagi i stanowisko odpowiednim organom, w tym Dyrektorowi Departamentowi Spraw Rodzinnych i Nieletnich w Ministerstwie Sprawiedliwości, oraz Prezesowi Sądu Rejonowego i Prokuratorowi Rejonowemu w Ś.

⁶⁹ KMP.573.42.2014 z 15 listopada 2017 r.

⁷⁰ [Pismo z 21 grudnia 2017 r.](#)

⁷¹ BPG.517.132.2017

Zdolność procesowa małżonka częściowo ubezwłasnowolnionego⁷²

„Czy małżonek częściowo ubezwłasnowolniony posiada zdolność procesową w procesie o rozwód?” Rzecznik uważa, że skoro osoba częściowo ubezwłasnowolniona może bez reprezentacji kuratora i zgody sądu opiekuńczego zawrzeć związek małżeński, to ma także zdolność procesową w sprawach o rozwiązanie zawartego małżeństwa. Sąd Najwyższy się z tym stanowiskiem nie zgodził

Odpowiadając na pytanie prawne w postępowaniu, do którego Rzecznik zgłosił⁷³ udział, Sąd Najwyższy stwierdził, że małżonek częściowo ubezwłasnowolniony nie ma zdolności procesowej w sprawie o rozwód.

Zdaniem Rzecznika przyjęcie tezy, iż możliwość rozwiązania małżeństwa osoby częściowo ubezwłasnowolnionej uzależniona jest od zgody, woli i starań kuratora tej osoby, oznaczałoby uniemożliwienie jednostce samodzielnego poddania ocenie niezależnego sądu tego, czy w jej sprawie zaszły okoliczności zupełnego i trwałego rozkładu pożycia w małżeństwie, które zawarła na podstawie własnej, uprawnionej decyzji. Dodatkowo w sprawach o rozwód nie jest możliwe wystąpienie z powództwem przez prokuratora, a tym samym także Rzecznika Praw Obywatelskich na prawach prokuratora. Zatem osoba ubezwłasnowolniona częściowo nie może liczyć w tych sprawach na interwencję organów ochrony prawa na etapie wytaczania powództwa. Stanowisko swoje Rzecznik wsparł argumentami odwołującymi się do Konstytucji oraz obowiązujących Polskę umów międzynarodowych, w tym do prawa do ochrony życia prywatnego, rodzinnego i decydowania o swoim życiu osobistym, prawa do sądu, równości wobec prawa i zakazu dyskryminacji, a także odwołał się do podstawy wszelkich praw i wolności człowieka i obywatela, czyli przyrodzonej, niezbywalnej i nienaruszalnej godności.

Sąd Najwyższy podjął⁷⁴ uchwałę, w myśl której małżonek częściowo ubezwłasnowolniony nie ma zdolności procesowej w sprawie o rozwód (art. 65 k.p.c.). W ustnym uzasadnieniu orzeczenia Sąd Najwyższy podkreślił, że rozstrzygane zagadnienie ma istotne znaczenie z punktu widzenia praw i wolności obywatelskich. Jednakże rozwiązanie problemu w sposób zgodny z wytycznymi, jakie płyną z ratyfikowanych przez Polskę umów międzynarodowych, wymaga interwencji ustawodawcy – istniejących braków w pozytywnej regulacji prawnej nie da się wypełnić w drodze wykładni przepisu przez Sąd Najwyższy.

⁷² IV.510.81.2017

⁷³ IV.510.81.2017 z 17 sierpnia 2017 r., sygn. akt III.CZP 66/17

⁷⁴ Uchwała z 21 grudnia 2017 r., [sygn. akt III CZP 66/17](#)

Art. 41 ust. 2 oraz ust. 3 – Prawa osób zatrzymanych

2. Każdy pozbawiony wolności nie na podstawie wyroku sądowego ma prawo odwołania się do sądu w celu niezwłocznego ustalenia legalności tego pozbawienia. O pozbawieniu wolności powiadamia się niezwłocznie rodzinę lub osobę wskazaną przez pozbawionego wolności.

3. Każdy zatrzymany powinien być niezwłocznie i w sposób zrozumiały dla niego poinformowany o przyczynach zatrzymania. Powinien on być w ciągu 48 godzin od chwili zatrzymania przekazany do dyspozycji sądu. Zatrzymanego należy zwolnić, jeżeli w ciągu 24 godzin od przekazania do dyspozycji sądu nie zostanie mu doręczone postanowienie sądu o tymczasowym aresztowaniu wraz z przedstawionymi zarzutami.

Pozbawienie wolności osobistej nie oznacza pozbawienia jednostki możliwości decydowania o sobie, ale jedynie pozbawienie wolności osobistej sensu stricto. O pozbawieniu wolności orzeka sąd (prawo jednostki do sądu wynika z art. 45 Konstytucji). Zasada ta nie ma zastosowania do sytuacji ograniczenia wolności, chyba, że uzna tak ustawodawca.

Konstytucja posługuje się także pojęciem „zatrzymanie”, które umożliwia innym instytucjom publicznym ingerencję w wolność. Musi się ono odbywać jednak wyjątkowo, w trybie i sytuacjach określonych na podstawie przepisów ustawy.

Przedstawiciele władzy w momencie zatrzymania mają obowiązek niezwłocznego poinformowania zatrzymanego o przyczynach ich ingerencji. Poinformowanie to powinno polegać również na wskazaniu konieczności danej interwencji w formie zatrzymania. Informacja ta powinna zostać przekazana niezwłocznie (gdy będzie to możliwe) oraz w zrozumiały sposób (także np. poprzez tłumacza języka obcego lub migowego).

Kolejny obowiązek spoczywający na władzach publicznych w sytuacji zatrzymania to przekazanie zatrzymanego w ciągu 48 godzin do dyspozycji sądu. Oznacza to między innymi obowiązek starannego rozważenia całokształtu sytuacji zatrzymanego i natychmiastowe zwolnienie go, o ile wygasły przyczyny zatrzymania, bez przedstawienia do dyspozycji sądu. Przekazanie do dyspozycji sądu oznacza uznanie przez przedstawicieli władz konieczności podjęcia dalszych kroków prawnych wobec zatrzymanego. Powinno więc być połączone z odpowiednim wnioskiem, o czym należy poinformować zatrzymanego. Sąd w takiej sytuacji może zdecydować o zwolnieniu zatrzymanego lub tymczasowym aresztowaniu go (na doręczenie postanowienia sądu w tym zakresie przedstawiciele władz mają 24 godziny).

Skargi obywateli na nieprawidłowe i niezasadne zatrzymanie

Do Rzecznika nie wpływały w 2017 r. skargi dotyczące *stricte* naruszenia prawa osób zatrzymanych. Rzecznik otrzymuje natomiast wnioski dotyczące samych zatrzymań dokonywanych przez funkcjonariuszy policji. Najczęściej – w sprawie nieprawidłowości i niezasadności zatrzymania.

Osoby zatrzymane wyjątkowo tylko korzystają z możliwości poddania zatrzymania kontroli sądowej – z punktu widzenia jego legalności, zasadności i prawidłowości. Może to oznaczać, że nie został wobec nich dopełniony obowiązek pouczenia o przysługujących uprawnieniach w sposób gwarantujący zrozumienie tego pouczenia przez osobę zatrzymaną⁷⁵.

Sprawy dotyczące zatrzymań są także podejmowane z urzędu. Rzecznik Praw Obywatelskich podjął m. in. sprawę dotyczącą zatrzymania uczestników pikiet antyfaszystowskiej w dniu 11 listopada 2017 r. w Warszawie przy ul. Smolnej⁷⁶. Wtedy to policjanci używając środków przymusu bezpośredniego przewieźli uczestników pikiet do jednostki policji, skąd, po wylegitymowaniu, po pewnym czasie zostali oni zwolnieni.

W sprawie tej podstawowym problemem było to, czy czynności policjantów stanowiły w istocie pozbawienie wolności, o którym mowa w art. 41 ust. 3 Konstytucji RP oraz czy w trakcie tych czynności zapewniono realizację uprawnień osób pozbawionych wolności, o których mowa w tym przepisie. Znaczna część uczestników pikiet zgłosiła zażalenia na zatrzymanie – w większości przypadków sąd stwierdził, że czynności policjantów istotnie stanowiły zatrzymanie w rozumieniu art. 41 ust. 3 Konstytucji, uznając je za legalne, jednak niezasadne i nieprawidłowe.

Sprawy uczestników postępowań. Ulotki informacyjne pisane prostym językiem

RPO wielokrotnie podkreślał, że pouczenia o uprawnieniach i obowiązkach powinny być sformułowane przystępnym językiem. Inaczej ludzie nie rozumieją swoich praw ani sytuacji, w jakiej się znaleźli.

⁷⁵ W tych sprawach, w których na skutek zażalenia zainteresowanych wypowiedział się sąd, możliwości Rzecznika są bardzo ograniczone, bowiem od postanowienia sądu w przedmiocie zażalenia na zatrzymanie nie przysługują żadne środki odwoławcze, w tym także nadzwyczajne (kasacja)

⁷⁶ [II.519.1231.2017](#)

Zastrzeżenia dotyczące aktualnego wzoru pouczeń zaprezentowane zostały w przygotowanym przez Helsińską Fundację Praw Człowieka „Raporcie w zakresie wdrożenia Dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2012/13/UE z dnia 22 maja 2012 r. w sprawie prawa do informacji w postępowaniu karnym” oraz w wystąpieniu RPO do Ministra Sprawiedliwości w sprawie wzorów pouczeń dla uczestników postępowań karnych.

Rzecznik Praw Obywatelskich we współpracy z Helsińską Fundacją Praw Człowieka przygotował zestaw ulotek informacyjnych w jasny sposób informujących uczestników postępowań o przysługujących im prawach⁷⁷.

Ulotki tłumaczą na prosty język prawa i obowiązki zapisane w przepisach. Cudzoziemców zaś informują – po angielsku i rosyjsku – jak się zachować, kiedy nie rozumie się dostatecznie języka polskiego.

Warte podkreślenia jest, że ulotki te cieszą się dużym zainteresowaniem uczestników debat regionalnych organizowanych przez Krajowy Mechanizm Prewencji Tortur. Celem spotkań jest przekazywanie wiedzy o dobrych praktykach i sposobach rozwiązywania problemów dotyczących praw człowieka w miejscach pozbawienia wolności.

KMPT nie chce bowiem ograniczać zasięgu swego prewencyjnego oddziaływania do miejsc, które eksperci wizytowali. Adresuje swój przekaz do wszystkich zajmujących się osobami pozbawionymi wolności w różny sposób. Słucha uwag i przekazuje materiały informacyjne.

⁷⁷ <https://www.rpo.gov.pl/pl/content/wzory-pouczen-dla-swiadka-podejrzanego-pokrzywdzonego-zatrzymanego-obwinionego-tymczasowo-aresztowanego>

Art. 41 ust. 4 – Prawo do humanitarnego traktowania

Każdy pozbawiony wolności powinien być traktowany w sposób humanitarny.

Humanitarne traktowanie to coś więcej niż zakaz tortur, okrutnego, poniżającego i nieludzkiego traktowania. Oznacza ono takie obchodzenie się z osobą pozbawioną wolności, które uwzględnia i respektuje pewne minimalne potrzeby każdego człowieka, odnosząc je do standardów danego społeczeństwa. Warto podkreślić, że sposób traktowania osób pozbawionych wolności określono za pomocą najbardziej pojemnego terminu.

Twórcy Konstytucji wykorzystali pojęcie humanitarnego traktowania, kierując się założeniem o możliwości resocjalizacji i powrotu do społeczeństwa. Dlatego rolą państwa jest także tworzenie warunków sprzyjających resocjalizacji i podejmowanie na szeroką skalę działań wychowawczych.

Najważniejsze tematy skarg ze strony osób osadzonych oraz powstałe na tym tle wystąpienia generalne

Osoby pozbawione wolności mają prawo kierować skargi do Rzecznika Praw Obywatelskich. Problemy na tle realizacji przepisów Kodeksu karnego wykonawczego stanowiły 19 proc. spraw podjętych w 2017 r. przez Rzecznika. Oto najważniejsze wynikające z nich problemy generalne:

a) Konieczność dostosowania porządków wewnętrznych jednostek penitencjarnych do powszechnie obowiązujących przepisów prawa⁷⁸

W poszczególnych aresztach śledczych i zakładach karnych obowiązują różne porządki wewnętrzne. To, co jest dozwolone w jednym zakładzie penitencjarnym, nie zawsze jest możliwe w drugim, a przecież osadzeni są przenoszeni z jednostki do jednostki.

W 2017 r. Rzecznik ponownie analizował regulaminy wewnętrzne w 38 jednostkach penitencjarnych. Większość nieprawidłowości ujawnionych w 2016 r.⁷⁹ zostało wyeliminowanych. Wciąż jednak istnieją obszary, w których regulacje wewnętrzne wymagają zmian. Np. w regulaminach kilku zakładów penitencjarnych wciąż są ograniczenia prawa więźniów do widzeń. W wielu jednostkach zasadą jest zakaz wynoszenia przez osadzonych na place spacerowe jakichkolwiek przedmiotów, w tym napoju.

- **Prawo osadzonych do kontaktów telefonicznych z obrońcą**

Prawo do obrony jest jednym z najistotniejszych praw konstytucyjnych i zasady korzystania z niego, określone w aktach prawa wewnętrznego, powinny być sformułowane nie tylko zgodnie z aktami wyższego rzędu, ale również w sposób zrozumiały i precyzyjny. Tych norm nie spełniają zapisy zawarte w porządkach wewnętrznych niektórych jednostek.

- **Zasady dotyczące napojów i ubiorów⁸⁰**

Niezapewnienie osadzonemu możliwości zaspokojenia pragnienia w upalne dni stanowi naruszenie zasad wyrażonych w art. 4 §1 k.k.w. RPO zwrócił się⁸¹ do Dyrektora Generalnego Służby Więziennej o wyeliminowanie z zarządzeń zapisów, które nie gwarantują pełni praw przysługujących osadzonemu.

⁷⁸ IX.517.1709.2016

⁷⁹ [Informacja RPO za 2016 r., str. 384](#)

⁸⁰ IX.517.3238.2016 i IX.517.1709.2016

⁸¹ [IX.517.1709.2016 z 26 lipca 2017 r.](#)

Dyrektor odpowiedział⁸², że wydał takie polecenie dyrektorom okręgowym Służby Więziennej. Dodatkowo zostali oni zobowiązani do opublikowania porządków wewnętrznych w Biuletynie Informacji Publicznej jednostek penitencjarnych.

Są też w Polsce zakłady karne i areszty śledcze, gdzie osadzeni niezależnie od pory roku i temperatury muszą wychodząc z celi mieszkalnej założyć długie spodnie i bluzę z długim rękawem oraz pełne buty.

Uznając, że taki stan rzeczy narusza przepisy Kodeksu karnego wykonawczego, w tym zasadę wykonywania kary pozbawienia wolności w sposób humanitarny, Rzecznik zwrócił się do Dyrektora Generalnego SW o reakcję. Apel Rzecznika nie spotkał się jednak ze zrozumieniem, czego dowodzą wyniki ponownej analizy porządków wewnętrznych obowiązujących w 38 jednostkach penitencjarnych z czerwca 2017 r.

W związku z brakiem precyzyjnych przepisów dotyczących korzystania przez osadzonych z odzieży odpowiedniej do pory roku, Rzecznik zwrócił się⁸³ też do Ministra Sprawiedliwości o podjęcie inicjatywy legislacyjnej. Jednak zdaniem Ministra⁸⁴ prawa osadzonych są zagwarantowane w stopniu wystarczającym przepisami Kodeksu karnego wykonawczego oraz regulacjami zawartymi w rozporządzeniu w sprawie warunków bytowych osób osadzonych w zakładach karnych i aresztach śledczych.

b) Kontrola trzeźwości osób odwiedzających jednostki penitencjarne⁸⁵

Odwiedzający w jednostkach penitencjarnych są kontrolowani przez funkcjonariuszy Służby Więziennej na obecność alkoholu bez właściwych podstaw prawnych.

W opinii Rzecznika, choć taka kontrola bywa zasadna, za jej podstawę nie może zostać uznany §7 ust. 2 rozporządzenia Rady Ministrów w sprawie szczegółowego trybu działań funkcjonariuszy Służby Więziennej podczas wykonywania czynności służbowych⁸⁶ („Osobie niewyrażającej zgody na wylegitymowanie się lub poddanie czynnościom kontrolnym, a także osobie, wobec której zachodzi uzasadnione podejrzenie, że jest pod wpływem alkoholu, środków odurzających lub substancji psychotropowych nie zezwala się na wstęp do jednostki”⁸⁷).

⁸² Pismo z 29 sierpnia 2017 r.

⁸³ IX.517.1709.2016 z 26 lipca 2017 r.

⁸⁴ Pismo z 9 września 2017 r.

⁸⁵ IX.517.2853.2016

⁸⁶ Rozporządzenie z 4 sierpnia 2010 r. (Dz.U. Nr 147, poz. 984)

⁸⁷ Ustawa z 9 kwietnia 2010 r. (Dz.U. z 2014 r. poz. 1415, ze zm.), IX.517.2853.2016 z 13 marca 2017 r.

Minister Sprawiedliwości zgodził się z argumentami RPO⁸⁸. Resort rozważy więc podjęcie stosownej inicjatywy legislacyjnej przy okazji kompleksowego uregulowania uprawnień funkcjonariuszy Służby Więziennej.

c) Warunki sanitarno-higieniczne osób pozbawionych wolności⁸⁹

W wielu jednostkach penitencjarnych umywalki są poza kąciem sanitarnym, w miejscu nieosłoniętym od reszty celi, nie da się więc w nich umyć z zachowaniem intymności (więźniowie nie mają prawa do codziennych pryszniców)⁹⁰.

Rzecznik zwrócił się⁹¹ do Ministra Sprawiedliwości o podjęcie stosownych działań. Minister wskazał⁹², że problem praktycznie nie występuje w zakładach karnych typu otwartego i półotwartego, w których urządzenia sanitarne, zgodnie z normą kodeksową, mogą być usytuowane poza celami mieszkalnymi. Zapewnił także, że Służba Więzienna od lat podejmuje wysiłki mające na celu poprawę warunków sanitarno-bytowych osadzonych, jednak np. istniejące ograniczenia techniczno-architektoniczne w wielu przypadkach nie pozwalały na umieszczenie umywalki wewnątrz kącia sanitarnego.

d) Warunki bytowe w celach izolacyjnych⁹³

Do Rzecznika wpływały wnioski osadzonych w celi izolacyjnej jako zwykłej celi mieszkalnej. Nie mogli tam korzystać z ciepłej wody do codziennych czynności higienicznych. W celach izolacyjnych nie ma bowiem gniazdek elektrycznych.

Skoro cela izolacyjna może być w szczególnych sytuacjach wykorzystywana jako cela mieszkalna, musi spełniać wszystkie warunki określone dla tego typu pomieszczenia. Dotyczy to też gniazdek elektrycznych⁹⁴. Dyrektor Generalny SW poinformował⁹⁵, że z 322 cel izolacyjnych 40 jest wykorzystywanych jako cele mieszkalne. Poleciał dyrektorom jednostek penitencjarnych, aby rozwiązały problem gniazdek elektrycznych.

⁸⁸ Pismo z 19 kwietnia 2017 r.

⁸⁹ IX.517.796.2016

⁹⁰ Rozporządzenie z 21 grudnia 2016 r. (Dz.U. z 2016 r. poz. 2231), Rozporządzenie z 22 grudnia 2016 r. (Dz.U. z 2016 r. poz. 2290).

⁹¹ [IX.517.796.2016 z 24 stycznia 2017 r.](#)

⁹² Pismo z 21 lutego 2017 r.

⁹³ IX.517.3194.2016

⁹⁴ Rozporządzenie z 17 października 2016 r. (Dz.U. z 2016 r. poz. 1804).

⁹⁵ Pismo z 5 lipca 2017 r.

e) Wycofanie osób pozbawionych wolności z zatrudnienia poza terenem zakładu karnego⁹⁶

Osoby pozbawione wolności skarżyły się na wycofanie im zgody na pracę poza terenem zakładu karnego oraz pozbawienia ich możliwości korzystania z przepustek.

Jak pisali, w pierwszej dekadzie lipca 2017 r., bez żadnego powodu dyrektorzy jednostek penitencjarnych cofnęli im zgodę na zatrudnienie oraz przepustki. Decyzje te wydają się osadzonym krzywdzące, gdyż ani swoją postawą, ani zachowaniem nie dali do nich podstaw. Część powoływała się przy tym na informacje administracji zakładu karnego, iż jest to konsekwencja decyzji z dnia 7 lipca 2017 r. wydanej przez Dyrektora Generalnego Służby Więziennej.

Na pytanie Rzecznika⁹⁷ Dyrektor Generalny odpowiedział⁹⁸, że mając na uwadze konieczność ochrony społeczeństwa przed sprawcami najbardziej niebezpiecznych przestępstw, wydał polecenie zatrudnienia osadzonych odbywających karę pozbawienia wolności z art. 148 k.k. (zabójstwo) oraz art. 197-203 k.k. (przestępstwa przeciwko wolności seksualnej i obyczajności), w ramach jednostek penitencjarnych i hal produkcyjnych, pod pełnym nadzorem funkcjonariuszy Służby Więziennej. To dlatego dyrektorzy zakładów karnych i aresztów śledczych zaczęli wycofywać z zatrudnienia poza terenem jednostek penitencjarnych tę grupę osadzonych. Nie ma to żadnego związku z wycofywaniem zgody osadzonym na korzystanie z systemu przepustkowego.

Sytuacja osadzonych w wieku senioralnym⁹⁹

Ponieważ osób starszych jest coraz więcej, rośnie też liczna seniorów w jednostkach penitencjarnych.

Z badań sondażowych dotyczących sytuacji osadzonych po 75. roku w 2017 r. („Wykonywanie tymczasowego aresztowania i kary pozbawienia wolności wobec osób w wieku senioralnym”) wynika, że potrzeby więźniów seniorów nie zawsze są uwzględniane. Dotyczy to zwłaszcza warunków w celi mieszkalnej, pomocy w sprawach związanych z codzienną egzystencją i szybkim umieszczeniem w oddziale szpitalnym dla przewlekle chorych.

Zdaniem Rzecznika trzeba wypracować koncepcję wykonywania kary pozbawienia wolności wobec tej kategorii skazanych. Rzecznik zwrócił się¹⁰⁰ do Dyrektora Generalnego SW

⁹⁶ IX.517.1927.2017

⁹⁷ [IX.517.1927.2017 z 7 sierpnia 2017 r.](#)

⁹⁸ Pismo z 23 sierpnia 2017 r.

⁹⁹ IX.517.1692.2016

o informację, czy w Centralnym Zarządzie Służby Więziennej prowadzone są takie prace. Poprosił również o wskazanie, czy planowane jest zwiększenie liczby oddziałów dla przewlekle chorych w szpitalach więziennych, a także czy istnieje możliwość zorganizowania większej liczby kursów opiekuna osób starszych i niepełnosprawnych.

Dyrektor zapewnił¹⁰¹, że Służba Więzienna przestrzega zasad równego traktowania i przeciwdziałania dyskryminacji ze względu na wiek. W 2016 r. w jednostkach penitencjarnych prowadziła szereg działań na rzecz skazanych z niepełnosprawnością oraz starszych wiekiem w tym m.in. spotkania edukacyjne i programy resocjalizacji w zakresie przeciwdziałania dyskryminacji, uczące postaw tolerancji, szacunku i akceptacji; wolontariat skazanych w domach pomocy społecznej i hospicjach. Wszyscy osadzeni, niezależnie od wieku, otrzymują odpowiednie dla nich świadczenia zdrowotne.

Wprowadzenie nowej grupy klasyfikacyjnej (seniorów) nie wydaje się konieczne, a tworzenie odrębnych oddziałów dla skazanych starszych wiekiem nie sprzyja ich integracji społecznej.

Zasady orzekania o warunkowym przedterminowym zwolnieniu¹⁰²

Rzecznik skierował¹⁰³ wniosek do Sądu Najwyższego o rozstrzygnięcie, czy ogólne dyrektywy wymiaru kary mogą być brane pod uwagę przy orzekaniu przez sąd penitencjarny o udzieleniu bądź odmowie udzielenia warunkowego przedterminowego zwolnienia.

Zdaniem Rzecznika brak jest podstaw do tego, aby sądy orzekały o tym w oparciu o ogólne dyrektywy wymiaru kary, albowiem art. 77 Kodeksu karnego samodzielnie i w sposób kompletny określa przesłanki, którymi powinien kierować się sąd. Występowanie sprzecznych linii orzeczniczych, których źródłem jest odmienna wykładnia norm prawnych, podważa zasadę zaufania obywateli do państwa i prawa.

26 kwietnia 2017 r. Sąd Najwyższy podjął¹⁰⁴ uchwałę: podstawę orzekania o warunkowym przedterminowym zwolnieniu z odbycia reszty kary pozbawienia wolności stanowią kryteria

¹⁰⁰ [IX.517.1692.2016 z 9 sierpnia 2017 r.](#)

¹⁰¹ Pismo z 7 września 2017 r.

¹⁰² IX.517.407.2015

¹⁰³ IX.517.407.2015 z 17 stycznia 2017 r., sygn. akt I KZP 2/17

¹⁰⁴ Sygn. akt [I KZP 2/17](#)

określone w art. 77 §1 k.k., nie są natomiast przesłankami rozstrzygnięcia w tym przedmiocie dyrektywy wymiaru kary.

Sąd Najwyższy stwierdził, że trudno jest zaakceptować dopuszczaną przez niektóre sądy możliwość opierania się przy rozstrzygnięciu o warunkowym przedterminowym zwolnieniu na tych samych przesłankach, które były już uwzględniane przy wymiarze kary w procesie wyrokowania. Mimo że w doktrynie nie ma pełnej zgody co do ostatecznego charakteru tej instytucji, to jednak, niezależnie od faktu, że uregulowana została zarówno w Kodeksie karnym, jak i Kodeksie karnym wykonawczym, związana jest ona nie z postępowaniem rozpoznawczym, lecz z wykonywaniem kary pozbawienia wolności. Instytucja warunkowego przedterminowego zwolnienia została, w ocenie Sądu Najwyższego, z woli ustawodawcy tak ukształtowana, aby być wyrazem wyłącznie prewencji indywidualnej, a osiągnięcie innych celów kary, w tym w szczególności w zakresie prewencji generalnej, nie stanowi przesłanki jej stosowania.

Brak regulacji konwojowania pacjentów, przebywających w ramach środka zabezpieczającego w szpitalach i oddziałach psychiatrycznych, poza teren tych placówek¹⁰⁵

Rzecznik wielokrotnie zwracał uwagę na brak regulacji dotyczących konwojowania pacjentów, którzy przebywają w ramach środka zabezpieczającego w szpitalach i oddziałach psychiatrycznych, poza teren tych placówek.

W ocenie Rzecznika nowe przepisy ustawowe powinny określać podmiot odpowiedzialny za konwojowanie, środek transportu oraz zasady postępowania konwojentów w sytuacjach kryzysowych (agresja pacjenta, próba ucieczki). W 2015 r. Minister Zdrowia poinformował Rzecznika, że przepisy dotyczące konwojowania osób, wobec których wykonywany jest środek zabezpieczający, należałoby wprowadzić do Kodeksu karnego wykonawczego, a to jest zadanie Ministra Sprawiedliwości. Tymczasem resort sprawiedliwości 3 lutego 2017 r. stwierdził, że inicjatywa legislacyjna należy tu jednak do Ministra Zdrowia. Rzecznik zwrócił się¹⁰⁶ więc do Ministra Zdrowia, a ten poinformował¹⁰⁷, że przyjęte zostało rozporządzenie w sprawie komisji psychiatrycznej do spraw środków zabezpieczających i wykonywania środków zabezpieczających w zakładach psychiatrycznych, na podstawie upoważnienia zawartego w Kodeksie karnym wykonawczym. Ponadto, w ustawie o świadczeniach opieki zdrowotnej

¹⁰⁵ KMP.571.23.2014

¹⁰⁶ [KMP.571.23.2014 z 2 marca 2017 r.](#)

¹⁰⁷ Pismo z 20 kwietnia 2017 r.

finansowanych ze środków publicznych Minister zaproponował regulacje dotyczące transportu sanitarnego osób, wobec których orzeczono środek zabezpieczający. Materia tej ustawy nie obejmuje jednak takich kwestii, jak przebieg realizacji środka zabezpieczającego, w tym ewentualnego przebywania pacjenta poza miejscem orzeczenia środka zabezpieczającego, co pozostaje w gestii sądu.

Zasady udzielania pomocy postpenitencjarnej osobom zwalnianym z zakładów psychiatrycznych po stosowaniu środka zabezpieczającego¹⁰⁸

Rzecznik ponownie¹⁰⁹ zasygnalizował problem osób zwalnianych z zakładów psychiatrycznych, wobec których wykonano środek zabezpieczający: nie mogą korzystać z pomocy ze środków Funduszu Pomocy Pokrzywdzonym oraz Pomocy Postpenitencjarnej.

To znaczy, że wracają na wolność bez takiego wsparcia, jakie przysługuje tym, którzy odbyli karę pozbawienia wolności. RPO podkreślił, że prawo w sposób nieuzasadniony różnicuje sytuację tych osób w stosunku do osób pozbawionych wolności w zakładach karnych i aresztach śledczych¹¹⁰.

Rzecznik zwrócił się¹¹¹ do Ministra Sprawiedliwości o podjęcie inicjatywy w celu zmiany delegacji ustawowej zawartej w art. 43 §19 k.k.w. Resort sprawiedliwości poinformował¹¹², że zagadnienie zostało przekazane Zespołowi do opracowania projektu zmian przepisów prawa karnego wykonawczego.

Przepisy umożliwiające wstrzymanie wykonania kary zastępczej pozbawienia wolności¹¹³

Nie wszyscy, którzy mają odbyć karę zastępczą pozbawienia wolności, wiedzą, że mogą wystąpić do sądu o wstrzymanie wykonania tej kary orzeczonej w zamian za nie wykonaną grzywnę lub ograniczenie wolności (art. 48a §1 k.k.w. i art. 65a §1 k.k.w.).

Zastępcza kara pozbawienia wolności zarządzana jest w przypadku uchylania się od odbywania kary ograniczenia wolności, a także wobec braku alternatywy dla tej kary zastępczej

¹⁰⁸ IX.517.908.2016

¹⁰⁹ Informacja RPO za 2016 r., str. 355

¹¹⁰ Rozporządzenie z 29 września 2015 r. (Dz.U. z 2015 r. poz.1544)

¹¹¹ IX.517.908.2016 z 7 marca 2017 r.

¹¹² Pismo z 25 stycznia 2018 r.

¹¹³ IX.517.351.2017

w postaci zastępczej kary grzywny. Do czasu zmiany przepisów sąd musiał taką zastępczą karę orzec. Od 1 lipca 2015 r. ma możliwość nieorzekania tej kary, o ile skazany wykaże się inicjatywą. Trzeba dostrzec jednak, że część wyroków zapada w trybie nakazowym, a więc bez rozprawy, a skazani nie wiedzą o zapadłych wobec nich orzeczeniach i stąd ich nie wykonują. Nie wiedzą też o zamianie pierwotnie orzeczonej kary na karę zastępczą pozbawienia wolności. Tak więc to nie w sądzie, ale czasami dopiero od funkcjonariusza Służby Więziennej skazany może się dowiedzieć o nowej możliwości zwolnienia się od wykonania zastępczej kary pozbawienia wolności.

Aby przepisy te, o niewątpliwym walorze wychowawczym, powinny być lepiej wykorzystane: zdaniem Rzecznika, przy przyjęciu do jednostki skazani powinni być pytani, dlaczego nie odbyli kary ograniczenia wolności lub nie uiścili grzywny. Powszechną praktyką powinno być również w takim przypadku skierowanie pytania do skazanego, czy podejmie się odpracowania kary.

Rzecznik zwrócił się¹¹⁴ do Ministra Sprawiedliwości o ocenę funkcjonowania i użyteczności nowych instytucji prawnych. Minister stwierdził¹¹⁵, że postulat stworzenia systemu informowania skazanych o prawach wynikających z art. 48a k.k.w. i art. 65a k.k.w., budzi zasadnicze wątpliwości. Instytucja wstrzymania wykonania zastępczej kary pozbawienia wolności została zaprojektowana dla skazanych, wobec których jeszcze na etapie po zarządzeniu wykonania zastępczej kary pozbawienia wolności istnieje pozytywna prognoza, iż podejmą oni pracę społecznie użyteczną. Instytucja ta nie ma natomiast służyć odraczaniu i przedłużaniu wykonania zastępczej kary pozbawienia wolności.

Obecność funkcjonariuszy policji podczas widzeń tymczasowo aresztowanych z osobami najbliższymi¹¹⁶

Do Rzecznika wpływały skargi osób tymczasowo aresztowanych, że widzenia z osobami najbliższymi odbywają się w obecności policjantów.

W toku badania tych spraw ujawniono przypadki, gdy prokurator uznawał, że może on określić sposób korzystania przez tymczasowo aresztowanego z prawa do kontaktu z najbliższymi, jeżeli wymaga tego tok postępowania.

Rzecznik nie podzielił tego stanowiska.

¹¹⁴ [IX.517.351.2017 z 2 marca 2017 r.](#)

¹¹⁵ Pismo z 19 kwietnia 2017 r.

¹¹⁶ IX.517.2306.2016

Widzenia tymczasowo aresztowanego z osobami najbliższymi odbywają się co do zasady pod nadzorem funkcjonariusza Służby Więziennej w sposób uniemożliwiający bezpośredni kontakt tymczasowo aresztowanego z osobą odwiedzającą. Stanowi o tym art. 217 §2 k.k.w. Rzecznik podzielił pogląd prokuratorów, że nadzór nad widzeniami osób tymczasowo aresztowanych z najbliższymi i kontrola rozmów podczas widzenia, sprawowane przez funkcjonariuszy Służby Więziennej, nie zawsze stanowią wystarczającą gwarancję prawidłowego toku postępowania przygotowawczego. Niemniej jeśli ograniczenie w postaci obecności policjanta w trakcie widzenia tymczasowo aresztowanego z najbliższymi jest niezbędne z uwagi na troskę o realizację celów tego najdalej idącego środka zapobiegawczego, to istnieje konieczność wprowadzenia odpowiednich regulacji prawnych w tym zakresie.

Rzecznik zwrócił się¹¹⁷ do Ministra Sprawiedliwości o stanowisko. Minister wskazał¹¹⁸, że zgodnie z art. 217 §1a k.k.w. tymczasowo aresztowany ma prawo do co najmniej jednego widzenia w miesiącu z osobą najbliższą. Odmowa może nastąpić wyłącznie, gdy zachodzi uzasadniona obawa, że widzenie zostanie wykorzystane w celu bezprawnego utrudnienia postępowania karnego lub do popełnienia przestępstwa, w szczególności podżegania do przestępstwa. Z kolei art. 217 §6 k.k.w. stanowi, że organ, do którego dyspozycji tymczasowo aresztowany pozostaje, może ograniczyć lub określić sposób korzystania przez tymczasowo aresztowanego z prawa do kontaktowania się z duchownymi świadczącymi posługę religijne lub innymi osobami, jeżeli wymaga tego konieczność zapewnienia prawidłowego toku postępowania karnego. Wykładnia językowa przepisu prowadzi do wniosku, że ograniczenie, jak i określenie sposobu korzystania z prawa do kontaktowania się z innymi osobami dotyczy właśnie „innych osób”, czyli nieokreślonego kręgu podmiotów. W efekcie do kręgu tego należą także najbliżsi.

Osoby z niepełnosprawnością psychiczną oraz osoby z niepełnosprawnością fizyczną w jednostkach penitencjarnych¹¹⁹

RPO wielokrotnie podejmował działania w sprawie osób z niepełnosprawnością psychiczną odbywających karę pozbawienia wolności.

¹¹⁷ [IX.517.2306.2016 z 13 lutego 2017 r.](#)

¹¹⁸ Pismo z 24 marca 2017 r.

¹¹⁹ IX.517.570.2016, IX.517.2.2015, IX.517.1564.2017, IX.517.2.2015, KMP.571.2.2017

Sprawy osób z niepełnosprawnością psychiczną i intelektualną w jednostkach penitencjarnych. Raport RPO

W 2017 r. Rzecznik zakończył badanie sytuacji ponad 100 osób chorujących psychicznie lub z niepełnosprawnością intelektualną, o których wiedział, że przebywają w jednostkach penitencjarnych. Okazało się, że większość przypadków wymagała interwencji Rzecznika. Wnioski RPO przedstawił w kompleksowym raporcie „Osoby z niepełnosprawnością intelektualną lub psychiczną osadzone w jednostkach penitencjarnych”¹²⁰.

Eksperci RPO:

- odwiedzili 37 zakładów karnych i aresztów śledczych,
- rozmawiali z 108 osobami w jednostkach penitencjarnych,
- przejrzeni tysiące dokumentów (akta sądowe, w tym opinie sadowo-psychiatryczne oraz opinie biegłych, dokumenty więzienne, w tym: orzeczenia psychologiczno-penitencjarne, orzeczenia o niepełnosprawności albo o stopniu niepełnosprawności, opinie psychologiczne, oraz dokumentację medyczną).

W efekcie:

- RPO zakwestionował 45 proc. rozstrzygnięć sądowych: – wystąpił z 14 kasacjami (13 jest uwzględnionych) i złożył 22 wystąpienia do prezesów sądów o wznowienie postępowania (18 spraw już zostało wznowionych),
- skierował 25 wystąpień do władz (Premiera, Ministra Zdrowia, Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji, Ministra Sprawiedliwości-Prokuratora Generalnego, Dyrektora Generalnego Służby Więziennej, Rzecznika Praw Pacjenta, Dyrektora Krajowej Szkoły Sądownictwa i Prokuratury, Krajowej Rady Kuratorów, Komendanta Głównego Policji) w sprawie wykrytych problemów generalnych (tak zgłoszone postulaty są już częściowo realizowane).

Rzecznik przypomniał, że do działań mających zagwarantować respektowanie praw osób z niepełnosprawnością psychiczną lub intelektualną, przebywających w jednostkach penitencjarnych, zobowiązuje Polskę Zalecenie Komisji Europejskiej z dnia 27 listopada 2013 r.¹²¹. Prawo dostępu osób z niepełnosprawnościami do wymiaru sprawiedliwości wynika natomiast z art. 13 Konwencji o prawach osób niepełnosprawnych, który zobowiązuje państwa-strony Konwencji do wprowadzenia dostosowań proceduralnych w celu ułatwienia skutecznego udziału osób z niepełnosprawnościami we wszelkich postępowaniach prawnych, w tym na etapie śledztwa i innych form postępowania przygotowawczego.

¹²⁰ IX.517.2.2015

¹²¹ Zalecenie z 27 listopada 2013 r. (2013/C/378/02)

W odpowiedzi¹²² Minister Sprawiedliwości wskazał¹²³, że fakt, iż osoba skazana jest niepełnosprawna intelektualnie lub chora psychicznie, nie oznacza automatycznie wyłączenia jej winy i możliwości odbywania kary pozbawienia wolności. Każdy przypadek jest indywidualny i tak też powinien być oceniany. W przypadku uchybień Rzecznik, zgodnie z przysługującymi mu uprawnieniami, może wnieść kasację od prawomocnego orzeczenia sądu. Może to robić także w przypadku uchybienia w postaci nieprzeprowadzenia badań poczytalności sprawcy w sytuacji, kiedy zachodzi uzasadniona wątpliwość, czy jego zdolność rozpoznania czynu jest w znacznym stopniu ograniczona. Każdy osadzony przy przyjęciu do jednostki penitencjarnej jest badany przez lekarza, który wydaje zalecenia odnośnie dalszego postępowania. W przypadku wątpliwości co do stanu zdrowia powinien zostać zawiadomiony sędzia penitencjarny. Jeśli stwierdzi nieprawidłowości, zawiadamia on o tym stosowny organ, a w razie potrzeby zarządza zwolnienie takiej osoby.

Rzecznik podkreśla jednak, że zmiany, jakich potrzebujemy, muszą być głębsze. M.in.:

- osoby chorujące psychicznie, w ostrej psychozie, nie mogą trafiać do więzienia,
- musimy wyznaczyć, które szpitale psychiatryczne poza strukturą więziennictwa będą przyjmować osoby chorujące psychicznie, wobec których zastosowano areszt tymczasowy,
- musimy zmienić tak przepisy, by móc leczyć w szpitalach psychiatrycznych tych skazanych, którzy chorują psychicznie, a w warunkach więziennych nie można już im pomóc,
- policjanci muszą odnotowywać w notatkach służbowych np. to, że kontakt z daną osobą jest utrudniony,
- prokuratorzy powinni wykazywać większą wrażliwość i powoływać biegłych w przypadku wątpliwości co do stanu zdrowia psychicznego danej osoby,
- sądy nie mogą ignorować przesłanek świadczących o tym, że dana osoba może mieć kłopot z korzystaniem ze swoich praw (a zdarza się, że takim osobom nie zapewnia się obrońcy, mimo że jest to w ich przypadku obligatoryjne!), zapadają też wyroki nieuwzględniające możliwości skazanego do odbycia kary,
- kuratorzy nie mogą wnioskować o umieszczenie w zakładzie karnym kogoś, kto nie zapłacił zasądzonej grzywny albo nie wykonał wskazanych w wyroku prac społecznie użytecznych – nie widząc tej osoby, a sąd musi sprawdzić, czy taka osoba może w ogóle zasądzone wyrok wykonać,

¹²² IX.517.2.2015 z 6 marca 2017 r.

¹²³ Pismo z 26 maja 2017 r.

- funkcjonariusze Służby Więziennej nie mogą nie przekazywać ważnych informacji o osadzonym prokuratorom, sądom, sędziemu penitencjarnemu,
- sędziowie penitencjarni muszą z większą wrażliwością reagować na sygnały, które skłaniałyby do podjęcia działań w ramach ich kompetencji (spotkania z osadzonymi, których sytuacja wymaga interwencji, wydawanie zaleceń Służbie Więziennej, zainicjowanie z urzędu postępowania o udzielenie przerwy w wykonaniu kary pozbawienia wolności),
- wszyscy: policjanci, prokuratorzy, sędziowie, kuratorzy, funkcjonariusze SW muszą się szkolić w tym zakresie.

a) Zasady postępowania w przypadku udzielenia przerwy w wykonaniu kary ze względu na chorobę psychiczną

Rzecznik zajmował się sprawami osób, którym sąd penitencjarny udzielił obligatoryjnej przerwy w wykonaniu kary z powodu choroby psychicznej, a które stanowią bezpośrednie zagrożenie dla życia i zdrowia swojego oraz innych.

W korespondencji do resortów sprawiedliwości i zdrowia oraz do Dyrektora Generalnego Służby Więziennej Rzecznik postulował stworzenie podstaw prawnych do umieszczenia tych osób w zakładzie psychiatrycznym o odpowiednim stopniu zabezpieczenia.

W Rzecznik zwrócił się¹²⁴ do Ministra Sprawiedliwości oraz Ministra Zdrowia o powołanie zespołu roboczego obu resortów, który wypracowałby rozwiązania umożliwiające właściwe postępowanie z osobami, u których choroba psychiczna ujawniła się w trakcie odbywania kary pozbawienia wolności.

Ministrowie odpowiedzieli, iż regulacje takie powinny być wprowadzone w Kodeksie karnym wykonawczym. Minister Sprawiedliwości poinformował¹²⁵ o utworzeniu zespołu roboczego, który zajmie się wypracowaniem stosownych rozwiązań prawnych.

b) Osoby chorujące psychicznie przebywające w aresztach śledczych i zakładach karnych¹²⁶

Rzecznik zauważa, że Służba Więzienna ma problemy z zapewnieniem właściwej opieki medycznej osobom chorującym psychicznie.

¹²⁴ [IX.517.570.2016 z 6 lipca 2017 r.](#)

¹²⁵ Pismo z 18 sierpnia 2017 r., pismo z 11 stycznia 2018 r. – odp. na [IX.517.1702.2017 Z 5 grudnia 2017 r.](#)

¹²⁶ IX.517.1564.2017

Oddziały szpitalne, w których prowadzi się całodobową opiekę psychiatryczną, istnieją w zaledwie pięciu jednostkach penitencjarnych. Ich zadaniem jest prowadzenie obserwacji sądowo-psychiatrycznych na mocy postanowienia sądowego. Nie mają warunków do leczenia i rehabilitacji chorujących psychicznie.

Szczególny niepokój budzą przypadki prewencyjnego stosowania wobec osób chorujących psychicznie środków przymusu bezpośredniego w postaci kajdanek zakładanych na ręce każdorazowo po opuszczeniu więziennej celi mieszkalnej na terenie szpitala psychiatrycznego przywięziennego. Zapewnienie bezpieczeństwa pacjentom i personelowi więziennemu jest sprawą niewątpliwie ważną. Podejmowane w tym zakresie działania muszą być jednak zgodne z obowiązującym stanem prawnym i standardami obowiązującymi w procesie leczenia. Służba Więzienna stoi na stanowisku, iż na stosowanie kajdanek, nawet w celach prewencyjnych, zezwalają przepisy ustawy o środkach przymusu bezpośredniego i broni palnej. W ocenie Rzecznika sposób postępowania wobec osób chorujących psychicznie wyznaczają standardy postępowania leczniczego, w tym wskazane w ustawie o ochronie zdrowia psychicznego.

Rzecznik zwrócił się¹²⁷ do Rzecznika Praw Pacjenta o rozważenie wizytacji w tym zakresie we wszystkich podmiotach leczniczych, realizujących całodobową opiekę psychiatryczną wobec osób pozbawionych wolności. Wizytacje takie zostały przeprowadzone.

*c) Funkcjonowanie nadzoru penitencjarnego wobec osób z niepełnosprawnością intelektualną lub chorujących psychicznie*¹²⁸

Rzecznik przeanalizował 149 protokołów: z wizytacji i z lustracji przeprowadzonych przez sędziów penitencjarnych. Okazało się, że sprawozdania z wizytacji nie dotyczą w ogóle kwestii sytuacji osób z niepełnosprawnością intelektualną lub chorujących psychicznie. Oznacza to, że sędziowie nie dostrzegali tej grupy osób pozbawionych wolności, nie oceniali i nie weryfikowali ich sytuacji, mimo że jest to grupa szczególnie wrażliwa spośród ogółu populacji więziennej.

Z kolei informacje zawarte w sprawozdaniach z lustracji, nawet jeśli dotyczą zagadnień związanych z osobami z niepełnosprawnością intelektualną lub chorującymi psychicznie, są często zdawkowe i lakoniczne oraz nie odnoszą się do sytuacji badanej grupy.

Sprawozdania z lustracji, w których sędziowie podjęli próbę weryfikacji sytuacji tych osób pokazują, iż skupiają się głównie na warunkach bytowych oraz opiece psychologicznej. Sędziowie nie podejmowali próby weryfikacji zasadności i możliwości odbywania kary

¹²⁷ [IX.517.1564.2017 z 6 grudnia 2017 r.](#)

¹²⁸ IX.517.2.2015

pozbawienia wolności przez skazanych w określonym stanie zdrowia psychicznego i możliwości intelektualnych, ani aktualnej możliwości pobytu w warunkach detencji.

Rzecznik zwrócił się¹²⁹ do Ministra Sprawiedliwości o zajęcie stanowiska. Nie otrzymał odpowiedzi mimo ponaglenia.

d) Dostosowanie jednostek penitencjarnych do potrzeb osób poruszających się na wózkach¹³⁰

Choć są już cele mieszkalne dla osadzonych poruszających się na wózkach, to poruszanie się tych osób poza celą nadal często nie jest możliwe. Osoby te nie mogą zatem korzystać z placów spacerowych, sal widzeń czy świetlic.

W ocenie Rzecznika Zarządzenie Dyrektora Generalnego w sprawie określenia przeznaczenia zakładów karnych i aresztów śledczych¹³¹ powinno zostać zaktualizowane, tak aby wyznaczone w nim jednostki do osadzania osób na wózkach były w pełni dostosowane do samodzielnego poruszania się osób z niepełnosprawnością¹³². Dyrektor Generalny SW zapewnił¹³³, że Służba Więzienna systematycznie realizuje zadania inwestycyjno-remontowe mające przede wszystkim na celu poprawę warunków bytowych osadzonych w polskich więzieniach. Czyni także starania w celu zminimalizowania uciążliwości odbywania kary pozbawienia wolności przez osoby z niepełnosprawnościami.

W 2018 r. Rzecznik opublikuje raport tematyczny poświęcony dostosowaniu jednostek penitencjarnych do potrzeb osób z niepełnosprawnościami fizycznymi i sensorycznymi wraz z rekomendacjami.

Sprawa młodego człowieka, który choć chorował psychicznie, został tymczasowo aresztowany¹³⁴

Pan J. (student III roku) choruje psychicznie i wymaga leczenia psychiatrycznego. W związku z zarzutem uporczywego nękania byłej partnerki został jednak tymczasowo aresztowany. Wiadomo, że izolacja i środowisko więzienne powodują u niego nawrót silnych

¹²⁹ [IX.517.2.2015 z 15 grudnia 2017 r.](#)

¹³⁰ KMP.571.2.2017

¹³¹ Zarządzenie z 1 lipca 2015 r. nr 30/15.

¹³² [KMP.571.2.2017 z 24 stycznia 2017 r.](#)

¹³³ Pismo z 8 lutego 2017 r.

¹³⁴ IX.517.1564.2017

objawów psychotycznych. Rodzice zwrócili się o pomoc do Rzecznika. Twierdzili, że stan zdrowia syna nie pozwala na dalszy pobyt w warunkach izolacji.

Pracownicy Biura RPO zbadali sytuację. Okazało się, że poszczególne organy, pod władzą których pan J. pozostawał (policja, prokuratura, Służba Więzienna), nie zabezpieczyły mu prawa do skutecznego dostępu do wymiaru sprawiedliwości, prawa do humanitarnego traktowania oraz prawa do życia rodzinnego.

Wskutek interwencji RPO po siedmiomiesięcznym pobycie w przywięziennym szpitalu psychiatrycznym, sąd okręgowy po zbadaniu sprawy umorzył postępowanie karne wobec pana J. i zastosował wobec niego środek zabezpieczający w postaci umieszczenia w zakładzie psychiatrycznym, w którym będzie właściwie leczony i poddawany rehabilitacji (chodzi o psychoterapię, zajęcia warsztatowe oraz systematyczny kontakt z rodziną).

Krajowy Ośrodek Zapobiegania Zachowaniom Dyssocjalnym (Gostynin) i sytuacja osób tam przebywających

a) Funkcjonowanie Krajowego Ośrodka Zapobiegania Zachowaniom Dyssocjalnym¹³⁵

Analiza problemów związanych z funkcjonowaniem Krajowego Ośrodka Zapobiegania Zachowaniom Dyssocjalnym w Gostyninie (KOZZD) wskazuje na wyraźną lukę prawną w przepisach ustawy o postępowaniu wobec osób z zaburzeniami psychicznymi stwarzających zagrożenie życia, zdrowia lub wolności seksualnej innych osób¹³⁶.

Szczegółowy zakres praw i obowiązków pacjentów zawarty jest w wewnętrznym regulaminie KOZZD, do którego ustalenia upoważniony jest kierownik podmiotu leczniczego. Jednak zgodnie z Konstytucją ograniczenia w zakresie korzystania z konstytucyjnych wolności i praw mogą być ustanawiane tylko w ustawie i tylko wtedy, gdy są konieczne w demokratycznym państwie, a ograniczenia te nie mogą naruszać istoty wolności i praw.

Istotnym problemem jest jego przeludnienie, na co uwagę zwracał personel KOZZD i sami pacjenci. Pacjenci przebywają w salach nawet 8-osobowych, co nastęrcza wiele problemów natury egzystencjonalnej, a także w poważny sposób utrudnia terapię. Ograniczenia praw i wolności przejawiają się w sferze życia codziennego pacjentów i dotyczą chociażby zakupów, widzeń, korespondencji, rozmów telefonicznych, wyżywienia, kontroli osobistych, postępowania

¹³⁵ IX.517.1702.2017

¹³⁶ Ustawa z 22 listopada 2013 r. (Dz.U. z 2014 r. poz. 24, ze zm.)

z pacjentami naruszającymi przepisy, czy dostępu do środków masowego przekazu. W Ośrodku praktykowany jest też nadzór nad korespondencją, w tym urzędową. Wszystkie listy do pacjentów są otwierane. Nie można, nawet odpłatnie uzyskać kopii dokumentacji innej niż medyczna (np. dokumentacji sądowej). Z perspektywy pacjentów, którzy mają najczęściej sprawy sądowe w toku, stanowi to istotną uciążliwość.

Brak uregulowania na poziomie ustawowym praw pacjentów Ośrodka powoduje ponadto, iż zasady funkcjonowania Ośrodka podlegają ciągłym zmianom, nierzadko *ad hoc*.

Rzecznik zwrócił się¹³⁷ do Przewodniczącego Senackiej Komisji Praw Człowieka, Praworządności i Petycji o podjęcie przez Senat RP inicjatywy legislacyjnej zmierzającej do określenia w ustawie praw i obowiązków osób umieszczonych w Ośrodku oraz podstaw i przesłanek ograniczenia ich praw konstytucyjnych.

b) Procedura przedłużania pobytu w Krajowym Ośrodku Zapobiegania Zachowaniom Dysocjalnym¹³⁸

W 2017 r. nie został znowelizowany przepis uznany w 2016 r. przez Trybunał Konstytucyjny za niezgodny z Konstytucją. Oznacza to, że decyzje w przedmiocie dalszego pobytu pacjenta w Krajowym Ośrodku Zapobiegania Zachowaniom Dysocjalnym w Gostyninie w dalszym ciągu podejmowane są w oparciu o jednoosobową opinię specjalisty, co nie odpowiada wymaganym standardom konstytucyjnym i konwencyjnym.

23 listopada 2016 r. Trybunał Konstytucyjny wydał wyrok w sprawie ustawy o postępowaniu wobec osób z zaburzeniami psychicznymi stwarzających zagrożenie życia, zdrowia lub wolności seksualnej innych osób¹³⁹. Trybunał orzekł¹⁴⁰, że art. 46 ust. 1 ustawy w zakresie, w jakim przewiduje sporządzanie opinii w sprawie niezbędności dalszego pobytu w Krajowym Ośrodku Zapobiegania Zachowaniom Dysocjalnym tylko przez jednego lekarza psychiatrę, jest niezgodny z Konstytucją.

Odrębna kwestia wymagająca regulacji prawnych dotyczy pobytu w KOZZD osób, co do których po umieszczeniu tam na podstawie ww. ustawy okazuje się, że są chore psychicznie. Prowadzenie oddziaływań terapeutycznych wobec takich osób, co jest zasadniczym celem Ośrodka, jest niemalże niemożliwe. Osoby te powinny być leczone w szpitalu psychiatrycznym, w którym poza leczeniem farmakologicznym, będą poddane odpowiednim oddziaływaniom terapeutycznym. Pisma dyrektora Ośrodka, kierowane w tej sprawie do właściwych sądów

¹³⁷ [IX.517.1702.2017 z 28 listopada 2017 r.](#)

¹³⁸ IX.517.1702.2017

¹³⁹ Ustawa z 23 listopada 2016 r. (Dz.U. z 2014 r. poz. 24, ze zm.)

¹⁴⁰ [Sygn. akt K 6/14](#)

cywilnych (które zdecydowały o umieszczeniu danej osoby w KOZZD) nie skutkują jednak przeniesieniem tych pacjentów do szpitali psychiatrycznych. W ocenie Rzecznika u podstaw takiego stanu rzeczy leży brak wyraźnych regulacji prawnych, umożliwiających umieszczenie osoby uznanej za stwarzającą zagrożenie dla społeczeństwa w szpitalu psychiatrycznym, który będzie dysponował warunkami zapewniającymi, że pacjent nie opuści szpitala. Niezbędne jest zatem stworzenie podstawy prawnej dającej taką możliwość. Osoba umieszczona w KOZZD na podstawie przepisów ustawy nie może zostać przeniesiona do szpitala psychiatrycznego bez uprzedniej odpowiedniej decyzji sądu, ponieważ jest objęta procedurą przewidzianą w ustawie.

Rzecznik zwrócił się¹⁴¹ do Ministra Sprawiedliwości o podjęcie działań w celu wykonania wyroku Trybunału oraz stworzenia podstaw prawnych do umieszczenia osoby, u której w czasie pobytu w KOZZD stwierdzono chorobę psychiczną, w zakładzie psychiatrycznym, zapewniającym właściwe leczenie oraz odpowiedni poziom zabezpieczenia.

Minister Sprawiedliwości poinformował¹⁴², iż w resorcie został już opracowany odpowiedni projekt zmian ustawy z 22 listopada 2013 r. Natomiast kwestia zapewnienia leczenia psychiatrycznego dla osób przebywających w Ośrodku w Gostyninie zostanie włączona do prac zespołu roboczego, utworzonego wspólnie przez resort sprawiedliwości i zdrowia.

c) Stosowanie przepisów Kodeksu postępowania cywilnego do orzekania przez sąd o umieszczeniu w Ośrodku w Gostyninie¹⁴³

Postępowanie dotyczące uznania danej osoby za niebezpieczną może trwać bardzo długo i jest wieloetapowe. Zdarza się, że osoba, którą administracja więzienna wytypowała jako niebezpieczną, zakończyła już odbywanie kary pozbawienia wolności, a postępowanie dotyczące poddania jej nadzorowi prewencyjnemu bądź umieszczenia w Ośrodku w Gostyninie nadal trwa. Treść ustawy w żaden sposób nie reguluje sytuacji takich osób – ustawodawca pominął w zupełności kwestię miejsca ich pobytu w trakcie postępowania.

Sądy orzekające w tych sprawach z konieczności korzystają z regulacji kodeksu postępowania cywilnego o zabezpieczeniu roszczeń na czas trwającego postępowania sądowego (m. in. z art. 755 kpc).

Sprawy badane przez Rzecznika Praw Obywatelskich ukazują różnorodne problemy, jakie powstają na tle stosowania zabezpieczeń cywilnych w trakcie trwającego postępowania.

¹⁴¹ [IX.517.1702.2017 z 5 grudnia 2017 r.](#)

¹⁴² Pismo z 11 stycznia 2018 r.

¹⁴³ IV.567.1.2016

- Po pierwsze, nie jest oznaczony czas stosowania zabezpieczenia: w efekcie sąd nie określa, jak długo ma trwać np. umieszczenie uczestnika postępowania w Ośrodku w Gostyninie. Sytuacja takiego uczestnika jest o wiele gorsza niż osoby tymczasowo aresztowanej.
- Po drugie, w postępowaniu cywilnym brak jest przepisów, które pozwalałyby stosować zabezpieczenie po uchyleniu przez Sąd Najwyższy prawomocnego orzeczenia o umieszczeniu uczestnika w Ośrodku w Gostyninie. Sprawa sądowa jeszcze się nie zakończyła (po uchyleniu orzeczenia będzie rozpoznawana na nowo), a zabezpieczenie wygasło. W świetle kodeksu postępowania cywilnego nie istnieje żadna podstawa prawna dla przebywania uczestnika w Ośrodku w Gostynie.
- Po trzecie, nie zawsze sąd dokonuje zabezpieczenia poprzez umieszczenie uczestnika w Ośrodku w Gostyninie: w niektórych wypadkach sąd wydaje różne nakazy i zakazy, które ograniczają wolność. Niestety, kodeks postępowania cywilnego nie określa rodzaju tych zarządzeń. W efekcie istnieje ryzyko, że ingerencja w wolność jednostki będzie zbyt dolegliwa i nadmierna, gdyż ustawa nie przewiduje żadnych jej granic.

Z tych względów, zdaniem Rzecznika, konieczne jest odrębne uregulowanie sytuacji uczestników w trakcie postępowania toczącego się na podstawie przepisów ustawy z dnia 22 listopada 2013 r. o postępowaniu wobec osób z zaburzeniami psychicznymi stwarzających zagrożenie życia, zdrowia lub wolności seksualnej innych osób. Rzecznik zwrócił się zatem do Ministra Sprawiedliwości o zainicjowanie prac legislacyjnych, które uregulują wymienione zagadnienia w sposób jednoznaczny¹⁴⁴.

Sprawa pana D. Więzienie za daleko od domu, by odbywając karę zachować kontakt z dziećmi¹⁴⁵

Pan D. miał odbyć karę pozbawienia wolności w Zakładzie Karnym w S. – jednostce położonej daleko od miejsca zamieszkania rodziny i niedostosowanej do stopnia jego niepełnosprawności (skazany porusza się na wózku inwalidzkim).

Pan D. utrzymuje stały kontakt z najbliższymi. Żona i trójka dzieci w wieku: 2, 13 i 15 lat regularnie odwiedzali go, podczas poprzednich pobytów w więzieniu. Do S. było dla niech

¹⁴⁴ [IV.567.1.2016 z 28 grudnia 2017 r.](#)

¹⁴⁵ IX.517.1035.2017

jednak za daleko, zwłaszcza, że jeden syn skazanego z uwagi na niepełnosprawność wymaga stałej opieki, a żona była w tym czasie w ciąży. Inne formy kontaktu z bliskimi były niewystarczające, a w przypadku dwuletniego syna nie mogły pozwalały na skuteczne podtrzymywanie więzi emocjonalnej.

Władze więzienne znały sytuację rodzinną pana D. Wnioski o przetransportowanie do jednostki położonej bliżej rodziny skazany kierował już wcześniej, lecz rozpatrzono je odmownie.

Zgodnie z art. 102 pkt 2 Kodeksu karnego wykonawczego skazany ma prawo do utrzymywania więzi z rodziną i innymi osobami bliskimi. Z kolei art. 67 §3 k.k.w. stanowi, że do środków oddziaływania na skazanych należy m.in. podtrzymywanie kontaktów z rodziną. Nie ulega więc wątpliwości, iż członkowie rodzin mogą, a nawet powinni brać udział w procesie resocjalizacji skazanego. Co więcej, dobre relacje i silne związki emocjonalne skazanego z najbliższymi zapobiegają powrotowi do przestępstwa. Władze więzienne winny więc pomagać w utrzymywaniu więzi skazanego z dziećmi, a w myśl ww. przepisu, nieść również pomoc w inicjowaniu ich powstania.

Po interwencji Rzecznika administracja więzienna uruchomiła procedurę przetransportowania D. do jednostki położonej bliżej domu.

Sprawa pana K., który chciał dostać przepustkę z więzienia na I komunię dziecka¹⁴⁶

Pan K. chciał pojechać na I komunię świętą syna, ale dyrektor Zakładu Karnego w S. nie dał mu przepustki. Uznał, że nie ma do tego podstaw prawnych.

Wskazał, że przepisy pozwalają na opuszczenie zakładu karnego na czas nieprzekraczający 5 dni w celu odwiedzenia poważnie chorego członka rodziny, uczestnictwa w pogrzebie członka rodziny oraz w innych wypadkach szczególnie ważnych dla skazanego (art. 141a §1 k.k.w.). Wydarzenie rodzinne, w którym chciał brać udział pan K., nie należy do takiej kategorii.

W ocenie Rzecznika nieudzielenie zezwolenia na opuszczenie zakładu karnego na uroczystość I komunii dziecka (w przypadku negatywnej prognozy kryminologiczno-społecznej skazanego pod konwojem funkcjonariusza lub w innej osoby godnej zaufania) jest naruszeniem prawa do poszanowania życia prywatnego i rodzinnego. Rzecznik uznał więc skargę wnioskodawcy za uzasadnioną i zwrócił się do dyrektora Zakładu Karnego w S. o ponowną analizę wniosku skazanego.

¹⁴⁶ IX.517.1178.2017

Ostatecznie skazany otrzymał zezwolenie na opuszczenie zakładu karnego. Przepustka miała być realizowana pod konwojem funkcjonariuszy SW i była przewidziana na czas uroczystości kościelnych.

Opieka medyczna dla osób pozbawionych wolności¹⁴⁷

Nie do zaakceptowania jest sytuacja, w której państwo, ponosząc pełną odpowiedzialność za życie i zdrowie osób pozbawionych wolności, nie zapewnia im odpowiedniej opieki medycznej. Od 2012 r. nic się nie zmieniło w kwestii przedstawionej w raporcie Najwyższej Izby Kontroli, iż system ewidencjonowania wydatków w więziennictwie nie pozwala na wyodrębnienie środków przeznaczonych na opiekę medyczną, jaką zapewnia się osobom pozbawionym wolności, a tym samym na ocenę efektywności przyjętych rozwiązań, w tym zwłaszcza zasadności zlecenia świadczeń pozawięziennym podmiotom leczniczym. Mając to na uwadze, Rzecznik zwrócił się¹⁴⁸ do Ministra Sprawiedliwości o rozważenie powołania, wspólnie z Ministrem Zdrowia, międzyresortowego zespołu do spraw ochrony zdrowia osób pozbawionych wolności, który poddałby kompleksowej analizie problemy więziennej służby zdrowia. Poprosił również o przedstawienie danych dotyczących wykorzystania zaplanowanych na rok 2017 środków z „Programu modernizacji Służby Więziennej w latach 2017–2020” w zakresie opieki medycznej.

Sprawa Agnieszki Pysz – śmierć w areszcie

Rzecznik Praw Obywatelskich dostaje rocznie około 7 tys. zgłoszeń od osób pozbawionych wolności. Zajmuje się tymi, które budzą wątpliwości. Ma prawo przeprowadzić badanie na miejscu, w areszcie czy zakładzie karnym. Taką sprawą była w 2017 r. sprawa pani Agnieszki Pysz, która 7 czerwca 2017 r. zmarła w Areszcie Śledczym Warszawa-Grochów. 4 lipca 2017 r., tydzień po tym, jak dyrektor aresztu zatwierdził *Sprawozdanie z czynności wyjaśniających* (wynikało z niego, że nie ma powodu do dalszego badania sprawy), poseł Michał Szczerba przekazał Rzecznikowi list od kobiet osadzonych w jednej celi z panią Pysz. Informowały one o tym, że przed śmiercią przez wiele dni uskarżała się ona na pogarszający się stan zdrowia i nie dostała pomocy medycznej.

¹⁴⁷ IX.517.1323.2015

¹⁴⁸ IX.517.1323.2015 z 5 grudnia 2017 r.

Od 5 lipca przez cztery dni pracownicy Biura RPO sprawdzali przekazane fakty w areszcie: przejrżeli notatki, ale też rozmawiali z funkcjonariuszami i współosadzonymi, sprawdzili monitoring. Ustalili, że Agnieszka Pysz nie zmarła nagle, ale chorowała. Zwrócili uwagę, że osobą, która odpowiadała za przygotowanie *Sprawozdanie z czynności...* jest kierownik ambulatorium, a więc osoba, która miała wpływ na to, jaką pomoc lekarską dostała osadzona. 17 lipca Rzecznik zawiadomił prokuraturę o możliwości popełnienia przestępstwa. Trzy tygodnie później także Służba Więzienna zmieniła ustalenia i zawiadomiła prokuraturę. 11 września 2017 r. RPO wysłał do Dyrektora Generalnego SW wystąpienie, w którym pokazuje m.in., że sposób zawiadamiania o zdarzeniach nadzwyczajnych w jednostkach penitencjarnych nie spełnia swej roli. Opisał też inne nieprawidłowości, powołując się przy tym na sprawę Agnieszki Pysz. W rezultacie Dyrektor Generalny SW zmienił zarządzenie określające sposób badania zdarzeń nadzwyczajnych w jednostkach penitencjarnych. Po ujawnieniu postępowania przez media zwołane zostało posiedzenie sejmowej Komisji Sprawiedliwości i Praw Człowieka, w czasie którego przedstawiciele władz przyznali, że w sprawie zostały popełnione błędy i złożyli kondolencje matce zmarłej, która była obecna na posiedzeniu.

Art. 41 ust. 5 – Prawo do odszkodowania za bezprawne pozbawienie wolności

Każdy bezprawnie pozbawiony wolności ma prawo do odszkodowania.

Każde pozbawienie wolności to bardzo daleka ingerencja w sferę wolności jednostki, dlatego naruszenie tego dobra musi być traktowane ze szczególną powagą. Twórcy Konstytucji stworzyli zatem osobną regulację, która umożliwia dochodzenie tego rodzaju odszkodowań.

Odszkodowanie za bezprawne pozbawienie wolności jest jednym z przypadków „wynagrodzenia za szkody”, które przysługuje jednostce „za niezgodne z prawem działanie organu władzy publicznej” (art. 77 ust. 1).

Naliczanie odsetek od odszkodowania/zadośćuczynienia za niesłuszne skazanie, tymczasowe aresztowanie lub zatrzymanie¹⁴⁹

Od którego momentu naliczane są odsetki od odszkodowania/ zadośćuczynienia za niesłuszne skazanie, tymczasowe aresztowanie bądź zatrzymanie?

Do Rzecznika wpływały skargi, że na podstawie obowiązujących przepisów nie da się tego jednoznacznie ustalić.

Instytucja odszkodowania/zadośćuczynienia za niesłuszne skazanie, tymczasowe aresztowanie lub zatrzymanie, która uregulowana została w rozdz. 58 kodeksu postępowania karnego przewiduje, że w przypadku uniewinnienia lub skazania na łagodniejszą karę (w wyniku wznowienia postępowania lub kasacji), uniewinnionemu oraz skazanemu na łagodniejszą karę przysługuje odszkodowanie od Skarbu Państwa za poniesioną szkodę oraz zadośćuczynienie za doznaną krzywdę. Rzeczone odszkodowanie i zadośćuczynienie przysługują także osobie, w stosunku do której postępowanie umorzono wskutek okoliczności, których nie uwzględniono we wcześniejszym postępowaniu, po wcześniejszym uchyleniu skazującego orzeczenia. Prawo do odszkodowania i zadośćuczynienia przysługuje również w związku z zastosowaniem środka zabezpieczającego w ww. warunkach, a także w wypadku niewątpliwie niesłusznego tymczasowego aresztowania lub zatrzymania.

Trudności interpretacyjne pojawiają się już na etapie określania charakteru instytucji, o której traktuje rozdział 58 k.p.k. Niewątpliwie rozstrzygnięcie w przedmiocie odszkodowania/zadośćuczynienia za niesłuszne skazanie następuje przed sądem karnym, w ramach procesu karnego, prowadzonego na podstawie przepisów Kodeksu postępowania karnego. Z drugiej jednak strony roszczenie o odszkodowanie/zadośćuczynienie za doznaną szkodę/krzywdę ma charakter jednoznacznie cywilistyczny.

Kolejnym problemem jest kwestia wymagalności roszczenia (żądania) o odszkodowanie lub zadośćuczynienie. Problematyka ta ma bowiem istotne znaczenie przy ustalaniu terminu, od którego należą się odsetki od głównej sumy. W ocenie Rzecznika zasadne wydaje się w szczególności rozważenie możliwości wprowadzenia do rozdziału 58 k.p.k. określenia wprost początkowego terminu, od którego roszczenie to staje się wymagalne.

Na gruncie postępowania, o którym mowa w rozdz. 58 k.p.k., po nowelizacji z 2016 r., jedynym podmiotem biorącym udział w postępowaniu na prawach strony, poza osobą występującą z wnioskiem o odszkodowanie/zadośćuczynienie, jest prokurator (art. 554 § 3

¹⁴⁹ II.510.455.2017

k.p.k.). Niemniej jednak podkreślić należy, że jako rzecznik interesu społecznego prokurator nie jest organem reprezentującym Skarb Państwa w tym postępowaniu, a co za tym idzie nie jest on uprawniony do dokonywania czynności o charakterze materialnoprawnym, w tym do uznania roszczenia odszkodowawczego czy też do zawarcia ugody. Wobec zatem braku w obecnym stanie prawnym innych podmiotów uprawnionych do występowania w procesie na prawach strony, przyjęć należy, że terminem, od którego dochodzącemu przysługują odsetki od sumy głównej, jest moment skierowania wniosku o odszkodowanie do właściwego sądu. Wówczas następuje bowiem skonkretyzowanie żądania uprawnionego i jego roszczenie staje się znane organom państwa.

Rzecznik zwrócił się¹⁵⁰ do Ministra Sprawiedliwości o rozważenie stosownych zmian legislacyjnych. Odpowiedzi nie dostał. W 2018 r. wysłał ponaglenie.

¹⁵⁰ [II.510.455.2017 z 11 września 2017 r.](#)

Art. 80 – Prawo wystąpienia do RPO

Każdy ma prawo wystąpienia, na zasadach określonych w ustawie, do Rzecznika Praw Obywatelskich z wnioskiem o pomoc w ochronie swoich wolności lub praw naruszonych przez organy władzy publicznej.

Do Rzecznika może zwrócić się obywatel polski, cudzoziemiec znajdujący się pod władzą Rzeczypospolitej Polskiej, osoba prawna, organizacja obywateli lub inna jednostka organizacyjna, jeśli może być podmiotem praw i obowiązków.

Rzecznik może podjąć przewidziane prawem czynności na wniosek obywateli i ich organizacji, organów samorządowych, a także z własnej inicjatywy na podstawie wyników analizy obowiązujących przepisów prawnych, przeprowadzonej kontroli, informacji uzyskanej za pośrednictwem środków masowego przekazu itp.

Bliżej zadania Rzecznika określają art. 208-212 Konstytucji oraz ustawa.

Sprawy wpływające do Rzecznika

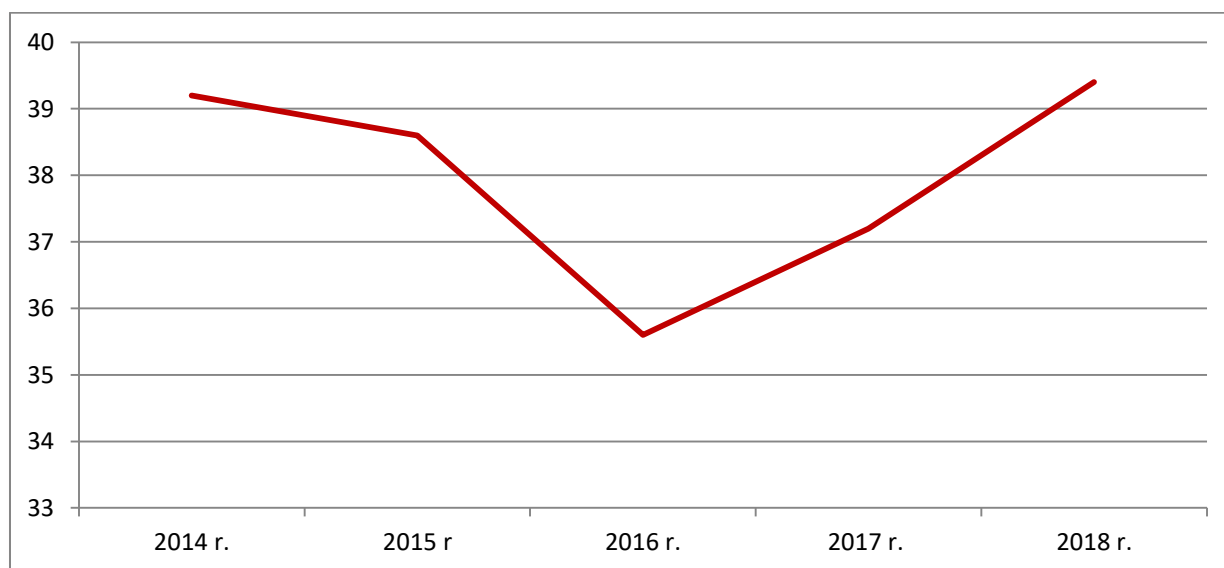
W 2017 r. do Rzecznika Praw Obywatelskich wpłynęło ogółem 52 836 pism. Spraw nowych było 22 800.

Szczegółowe statystyki są w Załączniku nr 1 do Informacji

Rzecznik i jego Biuro

Budżet przyznany RPO przez parlament w ostatnich pięciu latach:

2018 r.	39,4 mln
2017 r.	37,2 mln
2016 r.	35,6 mln
2015 r.	38,6 mln
2014 r.	39,2 mln

Od 2015 r. Rzecznik Praw Obywatelskich wnosi o powiększenie budżetu. W 2017 r. RPO wnosił o 42 mln 639 tys. zł, tj. o 5 mln. 457 tys. zł więcej niż w 2017 r. Budżet Rzecznika w 2017 roku był niższy od przyznanego w 2012 roku. Zmniejszenie budżetu nastąpiło w 2016 roku – do poziomu z roku 2011.

Rzecznik przedstawiając projekt budżetu wskazuje, że ma kłopoty z realizacją nałożonych na niego zadań. W latach 2011-2016 z Biura odeszło wielu pracowników z doświadczeniem zawodowym. Znalezienie nowych osób z podobnymi kwalifikacjami jest bardzo trudne, a

w niektórych przypadkach wręcz niemożliwe. Pilną sprawą jest zwłaszcza zbyt słaba obsada zespołów odpowiedzialnych za analizowanie wniosków o kasacje i skargi kasacyjne (dwa etaty). Także realizacja zadania zapobiegania torturom w miejscach pozbawienia wolności wymaga wsparcia (4 etaty). Rzecznik ma też obowiązek wyremontowania zabytkowego budynku powierzonego mu przez Skarb Państwa na biuro przy ul. Długiej 23/25 w Warszawie (4 mln zł).

W momencie przyjmowania budżetu na rok 2017 finalizowane były prace nad wprowadzeniem nowego zadania dla RPO – sprawnego i profesjonalnego rozpoznawanie żądań dotyczących wniesienia skargi nadzwyczajnej. Kwestia ta została jednak zupełnie pominięta przez ustawodawcę, który założył, że wykonanie tego nowego zadania będzie możliwe w ramach dotychczasowych możliwości budżetowych

Odebranie Rzecznikowi możliwości kierowania wniosków do Trybunału Konstytucyjnego wówczas, gdy niekonstytucyjny przepis, na podstawie którego została załatwiona sprawa obywatela, został już uchylony.

Regulacja zawarta w art. 59. ust. 3 ustawy o organizacji i trybie postępowania przed Trybunałem Konstytucyjnym w istotny sposób ogranicza możliwość podejmowania spraw osób zwracających się do RPO. W jej wyniku Rzecznik został pozbawiony możliwości kierowania wniosków do Trybunału Konstytucyjnego wówczas, gdy niekonstytucyjny przepis, na podstawie którego została załatwiona sprawa obywatela, został już uchylony.

W takich sytuacjach wniosek skierowany do Rzecznika przestał pełnić rolę skutecznego środka ochrony praw jednostki.

Niestety, Trybunał w tym zakresie umorzył postępowanie z wniosku RPO, uznając, że kwestionowany przepis jest wynikiem zaniechania ustawodawczego a nie pominięcia, które podlega jego kontroli¹⁵¹.

¹⁵¹ Wyrok z 24 października 2017 r., sygn. K1/17

Wykonywanie przez Rzecznika Praw Obywatelskich zadań Krajowego Mechanizmu Prewencji

Co się dzieje za zamkniętymi drzwiami? Tam, gdzie trudno zajrzeć, a jeszcze trudniej wyjść? Co wynika z wizytacji w miejscach, gdzie przebywają osoby pozbawione wolności?

Przemoc i tortury, okrutne i nieludzkie traktowanie – choć są zakazane, zdarzają się zwłaszcza tam, gdzie „nikt nie widzi”. Zatem nie tylko w ciemnej ulicy, ale także:

- w więzieniach i aresztach,
- w szpitalach psychiatrycznych,
- w domach pomocy społecznej,
- w izbach wytrzeźwień.

Te miejsca (jest ich w Polsce ponad 2600) muszą być regularnie (i niespodziewanie) kontrolowane. Wynika to nie tylko z wiedzy i zdrowego rozsądku, ale także ze zobowiązań, jakie nakłada wspólnota międzynarodowa.

Robi to Krajowy Mechanizm Prewencji Tortur (KMPT) – eksperci (prawnicy, pedagodzy, socjologowie, lekarze, kryminolodzy, psychologowie) badający sytuacje w miejscach, gdzie ludzie przebywają bez swojej woli.

KMPT działa na mocy postanowień Protokołu fakultatywnego do Konwencji ONZ w sprawie zakazu stosowania tortur (OPCAT). Każde państwo-strona Konwencji ma obowiązek utworzyć Krajowy Mechanizm Prewencji Tortur¹⁵².

¹⁵² Polskę obowiązują dwie istotne umowy międzynarodowe:

1. Protokół Fakultatywny do Konwencji w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, nieludzkiego lub poniżającego traktowania albo karania, przyjęty przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych w Nowym Jorku w dniu 18 grudnia 2002 r. (Dz. U. Nr 150, poz. 1253)
2. Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności sporządzona w Rzymie dnia 4 listopada 1950 r. (Dz. U. 2010 r. Nr 90, poz. 587)

Wybrane zagadnienia będące przedmiotem działań Rzecznika w zakresie Krajowego Mechanizmu Prewencji Tortur

Wizytacje prewencyjne

Rok 2017 był dziesiątym rokiem pełnienia przez Rzecznika Praw Obywatelskich funkcji Krajowego Mechanizmu Prewencji Tortur. W tym okresie przedstawiciele Krajowego Mechanizmu Prewencji Tortur przeprowadzili 76 wizytacji prewencyjnych w różnego rodzaju miejscach zatrzymań, w tym: 7 rewizytacji mających na celu sprawdzenie stanu wdrażania rekomendacji KMPT w danych miejscach detencji oraz 12 wizytacji, które miały charakter tematyczny związany z badaniem opieki psychiatryczno-psychologicznej, oferowanej nieletnim przebywającym w miejscach pozbawienia wolności. W 2017 r. rozpoczęto wizytacje w 2 kolejnych rodzajach miejsc, w których przebywają osoby pozbawione wolności, tj. w placówkach całodobowej opieki dla osób niepełnosprawnych, przewlekle chorych lub w podeszłym wieku oraz w zakładach opiekuńczo-leczniczych. Tym samym liczba miejsc objętych mandatem KMPT wzrosła z 1800 do 2600.

W grudniu 2017 r. przeprowadzono tysięczną wizytację w miejscu detencji.

Działalność Mechanizmu była realizowana przez wyspecjalizowany zespół merytoryczny Biura Rzecznika Praw Obywatelskich, w którego skład wchodziło 10 osób. Wsparcie zespołu stanowiło również troje pracowników Biur Pełnomocników Terenowych Rzecznika Praw Obywatelskich z Gdańska, Wrocławia oraz Katowic. W części wizytacji brali udział także eksperci zewnętrzni – psychiatry, lekarz chorób wewnętrznych, geriatra oraz przedstawiciele fundacji „Międzynarodowa Inicjatywa Humanitarna”.

Raporty KMPT

Ustalenia poczynione przez przedstawicieli Krajowego Mechanizmu Prewencji Tortur w czasie wizytacji pozwoliły na zebranie materiału badawczego do raportu tematycznego poświęconego opiece psychiatryczno-psychologicznej oferowanej nieletnim przebywającym w miejscach detencji, który zostanie opracowany i opublikowany w 2018 r.

Na ukończeniu są prace związane z raportem tematycznym, który został poświęcony dostosowaniu jednostek penitencjarnych do potrzeb osób z niepełnosprawnościami fizycznymi i sensorycznymi. Raport, oprócz omówienia stanu zastanego w jednostkach penitencjarnych,

będzie zawierał rekomendacje dla odpowiednich władz państwowych oraz standardy międzynarodowe i krajowe odnoszące się do funkcjonowania osób z niepełnosprawnościami.

W 2017 r. KMPT przygotował obszerny materiał będący analizą prawomocnych orzeczeń sądowych za lata 2008–2015 dotyczących wymierzenia kary pozbawienia wolności funkcjonariuszom publicznym za stosowanie tortur. W tym czasie skazano 33 funkcjonariuszy policji w 22 sprawach karnych.

Został również opublikowany raport tematyczny poświęcony sytuacji osób przebywających w domach pomocy społecznej, zawierający rekomendacje dla odpowiednich władz państwowych, które mają na celu poprawę sytuacji osób przebywających w domach pomocy społecznej. Wskazano także na problemy, które są wciąż nierozwiązane, jak chociażby problem osób nadużywających alkoholu w DPS, czy brak standardów odnoszących się do opieki psychologiczno-psychiatrycznej mieszkańców domów.

Ponadto przedstawiciele Mechanizmu przygotowali materiał szkoleniowy dla adwokatów i radców prawnych wskazujący na ich istotną rolę jako obrońców w mechanizmie ochrony przed torturami czy niehumanitarnym lub poniżającym traktowaniem bądź karaniem.

Wystąpienia RPO

W 2017 r. w wystąpieniu do Komendanta Głównego Straży Granicznej Rzecznik zwrócił uwagę na konieczność opracowania skutecznego mechanizmu identyfikacji ofiar tortur wśród napływających do Polski cudzoziemców, a w piśmie skierowanym do Dyrektora Generalnego Służby Więziennej wskazał na pilną potrzebę opracowania procedury dokumentowania przez więzienną służbę zdrowia obrażeń ciała osób osadzanych w jednostkach penitencjarnych oraz składania zawiadomień o podejrzeniu popełnienia przestępstwa w przypadkach, w których mogło dojść do stosowania tortur wobec osób zatrzymanych.

KMPT interweniował w kwestii stosowania środków przymusu bezpośredniego wobec nieletnich osadzonych w zakładzie poprawczym w sposób niehumanitarny i poniżający, wskazując jednocześnie na niedociągnięcia w nadzorze sędziowsko-ministerialnym w tym zakresie.

W wyniku działań przedstawicieli KMPT doszło do zmian w obowiązujących przepisach. Przede wszystkim została znowelizowana ustawa o ochronie zdrowia psychicznego. W nowelizacji uwzględniono część postulatów RPO dotyczących osób ubezwłasnowolnionych, umieszczanych w szpitalach psychiatrycznych i domach pomocy społecznej. Osoby te będą miały zapewnionego pełnomocnika w postępowaniu o umieszczenie w miejscach detencji. Wprowadzono również obowiązek wysłuchania osoby ubezwłasnowolnionej przez sąd. Co

więcej, będzie ona mogła złożyć wniosek o uchylenie decyzji o umieszczeniu jej w placówce ze względu na ustanie przesłanek. W przypadku osób umieszczonych w domach pomocy społecznej, sąd – co 6 miesięcy, z urzędu – będzie kontrolował, czy zachodzą przesłanki do dalszego przebywania danej osoby, bez jej zgody, w DPS.

Zmieniono również przepisy odnoszące się do kontaktów nieletniego umieszczonego w policyjnej izbie dziecka. Obecnie każdy nieletni, na żądanie, będzie mógł się spotkać ze swoim pełnomocnikiem oraz opiekunem prawnym bez zgody sądu, kierownika izby czy policjanta prowadzącego sprawę, jak to miało miejsce wcześniej.

Krajowy Mechanizm Prewencji Tortur zaopiniował projekt Rady Europy w sprawie opracowania Reguł dotyczących zasad detencji migrantów wskazując na: konieczność objęcia ochroną wynikającą z tego dokumentu wszystkich migrantów od momentu ich zatrzymania, a nie tylko umieszczenia w ośrodkach zamkniętych, brak skutecznych mechanizmów identyfikacji ofiar tortur jeszcze przed umieszczeniem w miejscu detencji, a także sytuację kobiet w ciąży i dzieci w miejscach detencji.

Debaty regionalne KMPT

W 2017 r. kontynuowano, rozpoczęty rok wcześniej, cykl 16 debat regionalnych KMPT organizowanych w stolicach województw. Spotkania adresowane są do przedstawicieli wszystkich typów miejsc pozbawienia wolności, prokuratur, władzy sądowniczej, samorządu wojewódzkiego oraz uczelni. Debaty stanowią platformę do wymiany doświadczeń płynących ze współpracy władz miejsc detencji z Krajowym Mechanizmem Prewencji Tortur w obszarze ochrony praw osób pozbawionych wolności. Mają również na celu przybliżenie problemów natury systemowej identyfikowanych w trakcie wizytacji prewencyjnych w miejscach detencji oraz podkreślenie roli Mechanizmu jako partnera dla władz wizytowanych miejsc w zapobieganiu występowania tortur, okrutnego, nieludzkiego, poniżającego traktowania albo karania.

Do końca 2017 r. przeprowadzono 8 debat regionalnych we Wrocławiu, Szczecinie, Białymstoku, Rzeszowie, Opolu, Zielonej Górze, Krakowie i Bydgoszczy. Spotkania te zostały wzbogacone o prezentacje członków Komisji Ekspertów przy KMPT odnoszące się do mechanizmów ochrony osób pozbawionych wolności przed torturami czy nieludzkim lub poniżającym traktowaniem albo karaniem. W debatach uczestniczyli przedstawiciele lokalnych mediów. Specjalnie dla nich przygotowywane były informacje zawierające wyniki wizytacji

KMPT przeprowadzonych w miejscach detencji znajdujących się na terenie danego województwa w ciągu 2 lat poprzedzających debatę.

Organizacja debat regionalnych Krajowego Mechanizmu Prewencji Tortur stanowi wypełnienie edukacyjnej roli Mechanizmu, który poza regularnym monitoringiem miejsc pozbawienia wolności, zobowiązany jest także do edukacji społeczeństwa w zakresie przeciwdziałania torturom oraz innemu okrutnemu, niehumanitarnemu lub poniżającemu traktowaniu albo karaniu.

Podczas I Kongresu Praw Obywatelskich, zorganizowanego przez Rzecznika Praw Obywatelskich, KMPT zainicjował dwa panele: pierwszy poświęcony eliminacji tortur w Polsce, a drugi identyfikacji ofiar tortur przebywających w strzeżonych ośrodkach dla cudzoziemców. Wypracowane podczas tych spotkań rekomendacje zostały przedstawione odpowiednim władzom państwowym.

Sprawy polskich obywateli przed Europejskim Trybunałem w Strasburgu

Wybór wyroków ETPCz przeciwko Polsce w 2017 r.

Korzeniak v. Polska, 10/1/2017, skarga nr 56134/08

Sprawa dotyczyła zarzutów braku bezstronności Sądu Najwyższego, w którego składzie zasiadł ten sam sędzia, który wcześniej w postępowaniu toczącym się przed Sądem Apelacyjnym również zasiadał w składzie, który uchylił wyrok sądu pierwszej instancji i przekazał sprawę do ponownego rozpoznania z uwagi na brak podstaw do wydania wyroku częściowego, zgadzając się jednak co do meritum z samym wyrokiem.

Powyższe ustalenia zostały potwierdzone w toczącym się od nowa postępowaniu. Stanowisko powyższe znalazło się również z uznaniem Sądu Najwyższego. Trybunał wskazał, że wątpliwości co do bezstronności muszą być obiektywnie usprawiedliwione. Wskazał, że istniał związek między znaczącymi elementami sprawy ocenianymi przez Sąd Apelacyjny oraz Sąd Najwyższy..

Porowski v. Polska, 21/3/2017, skarga nr 34458/03

Trybunał stwierdził naruszenie art. 5 ust. 3 Konwencji z uwagi na to, że przesłanki stosowania tymczasowego aresztowania (uzasadnione podejrzenie popełnienia przestępstwa, prawdopodobieństwo wymierzenia surowej kary oraz ryzyko ucieczki wywodzone z faktu rzadkiego przebywania skarżącego pod adresem zamieszkania) nie były właściwe i wystarczające dla uzasadnienia całego okresu jego trwania, a także naruszenie art. 8 Konwencji z uwagi na cenzurowanie korespondencji skarżącego.

Michał Korgul v. Polska, 21/3/2017, skarga nr 36140/11

Sprawa dotyczy stosowania w odniesieniu do skarżącego reżimu kwalifikującego go do kategorii osadzonych tzw. niebezpiecznych i wynikających z tego reżimu ograniczeń.

Trybunał stwierdził naruszenie art. 3 Konwencji. Przechylając się do zarzutów skarżącego wskazał, że konieczność poruszania się przez skarżącego w kajdanach zespolonych każdorazowo na zewnątrz celi, a także rutynowe kontrole osobiste, powodowały u niego - biorąc pod uwagę

inne stosowane w ramach reżimu środka – poczucie poniżenia i upokorzenia. Jednocześnie ich stosowanie przez łączny okres prawie dwóch lat nie mogło być uzasadnione koniecznością zapewnienia bezpieczeństwa. Tym samym środki te stanowiły dolegliwość, której stopień przekroczył poziom nieodłącznie związany z wymierzoną karą pozbawienia wolności.

Bujak v. Polska 21/3/2017, skarga nr 686/12

Sprawa dotyczy zarzutu naruszenia art. 3 Konwencji w związku z niezapewnieniem skarżącemu właściwej opieki medycznej w okresie jego pobytu w jednostce penitencjarnej (brak przystosowania jednostki do potrzeb osób niepełnosprawnych, brak możliwości spania na twardym materacu zgodnie z zaleceniem lekarskim, niewłaściwy wózek inwalidzki).

W ocenie Trybunału, pozbawienie skarżącego właściwej opieki medycznej połączone z uzależnieniem go od pomocy innych więźniów naruszało jego godność stanowiąc tym samym niedogodność, której poziom znacząco wykraczał poza poziom akceptowalny w ramach wymierzonej kary pozbawienia wolności. Tym samym doszło do naruszenia art. 3 Konwencji.

Dejneq v. Polska, 1/6/2017, skarga nr 9635/13

Sprawa dotyczy wielokrotnego poddawania skarżącego, osadzonego w zakładzie karnym, szczególnie dotkliwym kontrolom osobistym połączonym z koniecznością rozebrania się oraz oględzinami miejsc intymnych.

Skarżący nie został zakwalifikowany jako stwarzający poważne zagrożenie społeczne bądź poważne zagrożenie dla bezpieczeństwa jednostki penitencjarnej. Podstawę stosowania kontroli osobistych stanowił art. 116 § 2 k.k.w. (względny porządek lub bezpieczeństwa). Kontrole osobiste skarżącego przeprowadzono z uwagi na jego zaangażowanie w subkulturę więzienną, podejrzenie o nielegalny handel (znaleziono przy nim pieniądze nieznanego pochodzenia oraz narkotyki), a także grypsowanie.

Trybunał stwierdził, że całokształt zachowania skarżącego był istotnym czynnikiem, który funkcjonariusze mogli brać pod uwagę przy ocenie zasadności kontroli. Niemniej okoliczności, mające uzasadniać kontrole, miały miejsce w okresie poprzedzającym nawet o kilka miesięcy, w związku z czym nie mogły stanowić dla nich wystarczającego uzasadnienia. Trybunał podkreślił przy tym, że zastosowanie tak surowego i potencjalnie upokarzającego środka, jakim

jest kontrola osobista, wymaga przekonywującego uzasadnienia, czego zabrakło w niniejszej sprawie (naruszenie art. 8 Konwencji).

Artur Pawlak v. Polska, 5/10/2017, skarga nr 41436/11

Sprawa dotyczyła zarzutu naruszenia art. 3 Konwencji w związku z długotrwałym (ponad 4 lata) stosowaniem w stosunku do skarżącego reżimu kwalifikującego go do kategorii osadzonych stwarzających poważne zagrożenie społeczne oraz poważne zagrożenie dla bezpieczeństwa jednostki penitencjarnej.

Trybunał stwierdzając naruszenie wskazał, że stosowanie w stosunku do skarżącego wszystkich przewidzianych w ramach reżimu środków – w tym rutynowych kontroli osobistych – przez okres ponad 4 lata nie było konieczne dla zapewnienia bezpieczeństwa jednostki penitencjarnej, w której przebywał skarżący. Tym samym środki te stanowiły dolegliwość, której stopień przekroczył poziom nieodłącznie związany z wymierzoną karą pozbawienia wolności.

Nawrot v. Polska, 19/10/2017, skarga nr 77850/12

Trybunał stwierdził, że sądy krajowe w sposób nieprawidłowy ustaliły, że skarżący był „osobą umyślowo chorą” w rozumieniu art. 5 ust. 1 lit. e Konwencji.

Nawet gdyby uznać, że jednak był taką osobą, to nie sposób przyjąć, iż jego zaburzenie było tego rodzaju czy stopnia, że wymagało pozbawienia wolności. Trybunał przypomniał, że dopuszczalne podstawy pozbawienia wolności wymienione w Artykule 5 ust. 1 Konwencji powinny być interpretowane wąsko. Dodatkowo, choroba psychiczna powinna być tak poważna by skutkować koniecznością leczenia w szpitalu psychiatrycznym. Trybunał wyraził wątpliwość aby zaburzenie rozwoju osobowości mogło samo być uznane za wystarczająco poważną chorobę umysłową by być zakwalifikowana jako „prawdziwe” zaburzenie umysłowe dla celów art. 5 ust. 1 Konwencji. Wątpliwe jest również by w niniejszej sprawie stan skarżącego po 17 czerwca 2012 r. (kiedy biegli stwierdzili brak syndromów psychotycznych) uzasadniał przymusowe pozbawienie wolności.

Trybunał zauważył, że sądy krajowe oparły się na założeniu, że wypuszczenie skarżącego mogłoby skutkować popełnieniem kolejnego podobnego przestępstwa o dużej społecznej szkodliwości. Z upływem jednak czasu, gdy okazało się, że kto inny dokonał morderstwa, a jemu przypisano jedynie kilka rozbojów i kradzieży, możliwe ryzyko ponownego popełnienia przestępstwa wydawało się coraz mniej znaczące. W ocenie Trybunału, przedłużając stosowanie

środka zabezpieczającego po 17 czerwca 2012 r., nie pochyłono się odpowiednio nad kwestią stałego zagrożenia skarżącego dla innych i jego samego, a uzasadnienie sądów w tym zakresie niedostatecznie wskazywało przyczyny jego dalszego stosowania. Samo utrzymywanie się zaburzenia tego stopnia i o tym charakterze nie było więc wystarczające, by pozbawić skarżącego wolności między 17 czerwca 2012 r. a 30 maja 2014 r. i dlatego doszło do naruszenia art. 5 ust. 1 (e) Konwencji.

Rzecznik Praw Obywatelskich

INFORMACYJNA INFOLINIA OBYWATELSKA

800 676 676

Czynna:

- w poniedziałek w godz. 10.00 - 18.00
- od wtorku do piątku w godz. 8.00 - 16.00